

Lux Benjámín¹

Lengyelország és Magyarország Ukrajna-politikájának összehasonlító elemzése az orosz–ukrán háború vonatkozásában²

A tanulmány célja választ találni arra a kérdésre, hogy Lengyelország és Magyarország történelmileg baráti kapcsolata, kulturális hasonlóságai, valamint földrajzi közelsége ellenére miért folytat ennyire eltérő politikát Ukrajnával, illetve az orosz–ukrán háborúval kapcsolatban. A kutatás komparatív elemzési módszert alkalmaz, amely során a két érintett ország Ukrajnához és Oroszországhoz fűződő viszonyát hasonlítom össze négy dimenzió – földrajz és történelem, külpolitika, társadalmi percepciók, illetve biztonság – vizsgálatán keresztül.

Kulcsszavak: Lengyelország, Magyarország, orosz–ukrán háború, komparatív elemzés, nemzetközi kapcsolatok

Comparative Analysis of the Ukraine Policy of Poland and Hungary Within the Framework of The Russo–Ukrainian War

The aim of the study is to answer the question why – despite their historically friendly relations, cultural similarities and geographical proximity – Poland and Hungary have such different approaches towards Ukraine and the Russo-Ukrainian war. The research uses a comparative analysis method, comparing the two countries' relations with Ukraine and Russia through four dimensions: geography and history, foreign policy, social perceptions and security.

Keywords: Poland, Hungary, Russo–Ukrainian War, comparative analysis, international relations

Bevezetés

Az orosz–ukrán háború napjaink meghatározó fegyveres konfliktusa. 2022. február 24-e azonban nemcsak számos biztonsággal kapcsolatos kérdésben jelentett fordulóponthoz, hanem alkalmanként a háborúban csak közvetetten érintett országok közötti kapcsolatokban is változást idézett elő. Erre kiváló példa Lengyelország és Magyarország viszonya, amely a történelmi sorsközösség és barátság ellenére indult romlásnak. A negatív folyamat hátterében az orosz–ukrán háborúval, illetve Ukrajnával – és Oroszországgal – kapcsolatos egymástól eltérő álláspontok húzódnak. A téma relevanciáját alátámasztja egyrészt annak aktualitása, másrészt Lengyelország jelentősége hazánk mindenkori

¹ Lux Benjámín az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának politikatudomány mesterszakos hallgatója. E-mail: lux-benjamin11@gmail.com

² A tanulmány lezárásának dátuma: 2024. május 5.

külpolitikájában. A két ország közötti kooperáció fenntartása, valamint erősítése érdekében elengedhetetlen, hogy a magyarok értsék a lengyel, a lengyelek pedig a magyar külpolitikai gondolkodást. Ehhez tudományos szempontból is létfontosságú a témáról értekezni, ugyanis a szakirodalom hiányos e téren.

A tanulmány célja, hogy rávilágítson azokra a trendekre, amelyek kialakították a napjainkra jellemző lengyel és magyar Ukrajna-politikát. E feladat összetettségét jól mutatja, hogy a folyamatok megértéséhez nem elég csupán az ukrán kapcsolatok vizsgálata, az oroszokhoz fűződő viszony ismerete éppoly lényeges, ha nem lényegesebb a végeredmény alapos megértése szempontjából. Mindemellett kiemelendő, hogy a kérdéskör komplexitásából adódóan képtelenség lenne mindössze egy tudományterület érintésével egy átfogó magyarázatot adni a felmerülő problémára, ezért szükséges a multidiszciplináris megközelítés alkalmazása. Ennek értelmében az elemzés négy dimenzió alapján folyik. Kezdve a földrajzi és történelmi szegmessel, röviden ismertetem a két ország természetföldrajzi adottságait, majd a középkor és a rendszerváltás közötti időszak – napjaink Ukrajna- és Oroszország-képét – meghatározó eseményeit. Ezt követően a lengyel és magyar, Kijevvel és Moszkvával folytatott politikai kapcsolatok áttekintése következik a Szovjetunió bukásától 2024 áprilisáig, majd harmadik dimenzióként közvélemény-kutatási eredmények elemzése világít rá, hogy az elmúlt 30 évben hogyan formálódott a lengyel, valamint a magyar társadalom viszonyulása a vizsgált országokhoz. Végezetül a két ország nemzeti biztonsági stratégiáját vetem össze, fókuszálva a téma szempontjából releváns elemekre, valamint az is a vizsgálat tárgyát képezi, hogy a dokumentumok hatálybalépése óta változott-e a lengyel vagy a magyar biztonságpercepció.

A dimenziók vizsgálata mind a négy esetben azonosan épül fel. Először Lengyelország, majd Magyarország elemzése, végül az eredmények összehasonlításával zárul a fejezet.

A földrajz mint meghatározó tényező az Ukrajnáról való lengyel és magyar gondolkodásban

Egy ország külpolitikai mozgásterét, lehetőségeit és – végső soron – sikerességét számos tényező befolyásolja. A legtöbb ilyen, elsősorban társadalomföldrajzi elemről elmondható, hogy az idő múlásával változik. Ezzel szemben azonban bizonyos komponensek tartósak és idővel sem módosulnak. Ezek a természetföldrajzi adottságok, amelyek éppen időtállóságuk miatt egyfajta értelmezési keretet adnak az adott állam külpolitikájának, és amelyek ismerete elősegíti az ország történelmének és szomszédos államalakulatokkal való interakcióinak megértését is. Emiatt elengedhetetlennek tartom, hogy a történelmi dimenzió megvizsgálása előtt röviden ismertessem a történelmi Lengyelország és Magyarország természetföldrajzi tulajdonságait.

A mindenkori lengyel állam az Odera folyótól keletre, a kelet-európai síkságon terült el.³ Észak felé a Balti-tenger, déli irányban a Kárpátok hegyvonulata mint természetes határok egyrészt védték Lengyelországot a külső támadásoktól, másrészt ezzel egy időben korlátozták az ez irányokba való expanziós lehetőségeket. Ezzel szemben nyugat-kelet

³ Kivételt jelent ez alól az 1795 és 1918 közötti időszak, amikor Lengyelország lekerült Európa politikai térképéről.

irányban a természetes határok hiánya magában hordozta a határok organikus változásának lehetőségét, ami – elsősorban keleti irányba – meghatározó elemként jelent meg a lengyel történelemben.

A magyar államot a honfoglalástól kezdve egészen a trianoni békediktátum aláírásáig szinte minden irányban természetes határok vették körül. Északon és keleten a Kárpátok hegyvonulata jelentett biztos választóvonalat hazánk, és a szomszédos országok között, délen a Dráva és a Száva, nyugaton a Morva és a Lajta folyók töltöttek be hasonló szerepkört. Itt azonban fontos kiemelni, hogy a hegyvonulatokkal ellentétben a folyóknak nem voltak komoly határvédelmi funkciói, aminek következtében Magyarország határváltozásai elsősorban déli, ritkább esetben nyugati irányba történtek.

Lengyelország és Magyarország is jó példa arra, hogy milyen jelentősége van a természetföldrajzi adottságoknak egy ország külpolitikai lehetőségeit illetően. Mindkét ország esetében megfigyelhető egy elsődleges és egy másodlagos terjeszkedési irány a síkabb vidékek felé, valamint az is látható, hogy merre nem volt kifizetődő hadjáratot indítani. Ezen adottságokból következett az, hogy Lengyelország a 14. századtól egyre fajsúlyosabban jelent meg a mai Ukrajna területén mint domináns szereplő, és az is, hogy Magyarország egy-két kivételtől eltekintve⁴ nem vett részt a Kárpáton túli politikai játszmákban.

Történelmi dimenzió

Lengyel–ukrán és lengyel–orosz történelmi kapcsolatok

A lengyel és ukrán történelmi kapcsolat – javarészt a már említett földrajzi közelségből adódóan – egészen a középkorig nyúlik vissza, azonban igazán jelentőssé az 1569-es lublini unió után vált.⁵ Ekkortól ugyanis a Lengyel Királyság kiterjesztette fennhatóságát a rutének⁶ által lakott területek többségére, majd ellentétben a litvánok viszonylag toleráns kormányzati módszereivel, erőteljes katolizációs és polonizációs politikába kezdtek.⁷ A nagy fokú asszimilációs törekvések a társadalom felsőbb rétegeiben gyakran sikeresek voltak – ehhez az időszakhoz köthető a „politikailag lengyel, etnikailag rutén/ukrán” jelző⁸ is –, azonban alsóbb szinteken több alkalommal is parasztlázadások formájában nyilvánult meg az elégedetlenség.

A felkelések közül kiemelendő a 17. század közepén Bogdan Hmelnickij kozák hetman által vezetett lázadás, amelynek célja alapvetően egy lengyel–litván államon belüli autonóm Ukrajna létrehozása lett volna.⁹ Mivel azonban ezen törekvésük kudarcba fulladt, végül az orosz parlament 1654-ben elfogadta a Hmelnickij vezette kozákok azon kérelmét,

⁴ Halicsi hadjáratok a 12–13. században.

⁵ Ugyan már a krevai unió következtében is megnőtt Lengyelország szerepe a régióban, azonban a mai ukrán területek többsége litván birtokjog alatt állt. Fedinec Csilla et al. (2021): *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat, 117.

⁶ Az egykori Kijevi Rusz lakóit a középkori latin források többsége ruszinnak vagy ruténnek nevezi, az ukrán megnevezés ekkor még a határ/határvidék, nem pedig az etnikum megjelölésére szolgált. Fedinec et al. 2021: 117.

⁷ Fedinec et al. 2021: 148.

⁸ Fedinec et al. 2021: 149.

⁹ Fedinec et al. 2021: 166.

amelynek értelmében a Zaporizzsjai Had¹⁰ minden földjével és lakosával az orosz cár védnöksége alá kerüljön.¹¹ A hetman 1657-es halálát követően azonban hamar kettészakadt a terület lengyel- és oroszbarát oldalakra, ami 1667-ben az andruszovói egyezményhez, azaz a Hetmanátus lengyelek és oroszok feletti uralmának felosztásához vezetett.¹² Hiába a rutén törekvések, a varsói kormányzat a Rzeczpospolita¹³ felbomlásáig sem adta meg az autonóm státuszt Ukrajnának. A 18. században a növekvő belső feszültség és a szomszédos országok geopolitikai törekvései a lengyel–litván állam háromszori felosztásához vezettek, amelyekből az utolsó 1795-ben került sor.

Az államszövetség összeomlásával és az ország felosztásával a lengyel keleti politika is relevanciáját veszítette, hiszen az új elsődleges cél az ország függetlenségének visszanyerése lett. Több mint 100 év elnyomást és több kudarcba fulladt felkelést¹⁴ követően végül az első világháború adott lehetőséget a lengyelek számára, hogy újra saját kezükbe vehessék sorsukat. 1918. november 11-én a II. Lengyel Köztársaság kikiáltásakor ugyan be is következett ez a várt állapot, azonban pozíciójuk megszilárdítása és új határaik kiterjesztése érdekében a legtöbb szomszédos országgal – köztük az átmeneti ideig független Ukrajnával is – fegyveres konfliktusba kellett bocsátkozniuk.¹⁵ A lengyel és ukrán fél közötti közel 8 hónapnyi harc két lényeges kérdést is eldöntött: egyrészt az ukrán függetlenségi törekvések véglegesen kudarcba fulladtak, másrészt jelentős ukrán lakta területek kerültek Lengyelországhoz.¹⁶

A végleges lengyel–orosz határokat az 1921-es rigai békeszerződés határozta meg, amelyben Varsó ígéretet tett a területén élő ukrán lakosok egyenjogúságára.¹⁷ A gyakorlatban azonban egészen más bánásmódban részesültek a II. Rzeczpospolita kisebbségei. A lengyel kormányzat számos módszerrel igyekezett saját képére formálni a keleti végek etnikai összetételét. Ezek közé sorolható az ukrán nyelvű oktatás korlátozása, lengyelek Kelet-Galíciába telepítése, de Varsó szempontjából elősegítette a helyzetet az ukránok spontán elvándorlása is.¹⁸ A kialakult helyzet komoly elégedetlenséget váltott ki a lengyelországi ukránság körében, aminek legélesebb megnyilvánulásai az ukrán függetlenséget zászlajára tűző nacionalista politikai csoportosulás, az Ukrán Nacionalista Párt (Organizacja Ukrajniskij Nacionaliszczyj, OUN) megjelenése volt. A párt céljai elérése érdekében nem riadt vissza a radikális eszközök alkalmazásától sem, amelyet jól mutat a lengyel miniszterelnök ellen 1934-ben elkövetett merénylet.¹⁹ A OUN vezető rétege jó kapcsolatot ápolta a német katonai körökkel is, amelyeket részben az ukrán államiság kialakításában kívántak kamatoztatni.

¹⁰ A Zaporizzsjai kozákság vazallus állama.

¹¹ Fedinec et al. 2021: 179.

¹² Fedinec et al. 2021: 210.

¹³ Jelentése köztársaság, a lengyel–litván nemzetközösségre utaló elnevezés.

¹⁴ Az 1830–31-es novemberi és az 1863-as januári felkelés.

¹⁵ Burant, Stephen R. (1993): International Relations in a Regional Context: Poland and its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 45(3), 395–418.

¹⁶ Kozłowski, Maciej (1988): Poles and Ukrainians: Troubled History. *The Polish Review*, 33(3), 271–293.

¹⁷ Fedinec et al. 2021: 358.

¹⁸ Fedinec et al. 2021: 360.

¹⁹ Fedinec et al. 2021: 364.

A második világháború 1795-höz hasonlóan újból Lengyelország felosztását és a lengyel keleti politika irrelevánssá válását hozta. Az egykori délkeleti lengyel területeken 1941-től nemcsak a német és szovjet erők harcoltak, hanem az ukránok és a lengyelek is kivették részüket a küzdelemből. Ez azonban sokszor nem egymás fegyveres erői ellen folytatott akciókról, hanem a civil lakossággal szemben végrehajtott brutalitásról szólt. Ennek ékes példája az 1943-ban az – OUN támogatását élvező – Ukrán Felkelő Hadsereg (Ukrajinszka Povsztanszka Armija, UPA) által elkövetett népiirtás, amelynek különböző becslések szerint 40–100 ezer lengyel, illetve zsidó polgár esett áldozatul.²⁰ A tragikus volhíniai történések nem maradtak megtorlatlanok lengyel oldalról, ennek következtében pedig közel 20 ezer ukrán vesztette életét 1943–44 során.²¹

Az 1945 után kialakult *status quo* olyan helyzetet teremtett, amelyben mind Lengyelország, mind Ukrajna a szovjet-orosz érdekszférába került, előbbi mint szatellit-, utóbbi mint szovjet tagállam. Mivel a rendszerben minden etnikai ellentét és konfliktus a szőnyeg alá lett söpörve, a 80-as évek végéig a lengyel–ukrán viszony is lekerült a napi-rendről. A lengyel Ukrajna-politika megértéséhez elengedhetetlen megvizsgálni Varsó és Moszkva kapcsolatának alakulását is. E két állam Kelet-Európa feletti fennhatóságért folytatott küzdelme a lengyel–litván állam létrejöttével kezdődött, és meghatározta a régió sorsát. Ugyan a 16. században még III. Zsigmond lengyel uralkodó – mindössze csak két év erejéig, de – még Moszkvát is a fennhatósága alá tudta vonni,²² az erőviszonyok az idő előrehaladtával változni kezdtek. A két ország történelmében előfordult, hogy a felek egyezsége tudtak jutni, és felosztották egymás között közös érdekszférájukat,²³ azonban a 18. század második felétől az újra ellenségessé váló viszonyban már egy folyamatosan gyengülő Lengyelország és az egyre erősebbé váló Oroszország állt szemben egymással. Moszkva jelentős szereplője volt a Rzeczpospolita felosztásának, aminek következtében 1795-öt követően a cári birodalom jelentős lengyel többségű területekkel bővült. Eleinte a cár biztosította a területi autonómiát az újonnan megszerzett terület lakosainak,²⁴ azonban a szuverenitását visszaszerezni kívánó nép számára ez kevésnek bizonyult. A lengyelek minden alkalmat megragadtak a cári birodalomból való kiszakadásra, azonban ezeket a központi hatalom rendre leverte. E több mint egy évszázadig tartó, szabadságért folytatott küzdelem megalapozta a lengyel nép oroszellenességét, amelynek fényében, nem meglepő módon, az első világháború kitörésekor a cári birodalom vált sokak szemében az első számú ellenségé.²⁵

A világháborút követő hatalmi harcok egyik legjelentősebb háborúja kétségteljesen a lengyelek és a bolsevikok között zajlott. Több mint egy évszázad után újra fegyveres úton küzdött meg a két állam a Kelet-Európa feletti kontroll megszerzéséért, és Lengyelország került ki előnyösebben.

²⁰ Lagzi Gábor (2011): *A lengyel keleti politika. Lengyelország keleti szomszédság- és nemzetpolitikája, 1989–2009*. Budapest: Terra Recognita Alapítvány, 45.

²¹ Fedinec et al. 2021: 370.

²² Zięba, Ryszard (2020): *Poland's Foreign and Security Policy: Problems of Compatibility with the Changing International Order*. Cham: Springer, 56.

²³ Lásd az andruszovói egyezményt.

²⁴ Halecki, Oscar (1943): Polish-Russian Relations: Past and Present. *The Review of Politics*, 5(3), 322–338.

²⁵ Ilyen volt többek között Jozef Piłsudski is.

A II. Köztársaság az új *status quo*-ban két irredenta állam – a Szovjetunió és a náci Németország – harapófogójában találta magát. A lengyel diplomácia mindent elkövetett²⁶ a feszült geopolitikai helyzet békés megoldásáért, azonban így sem tudták elkerülni Lengyelország negyedik, 1939-es felosztását. Az oroszok általi újabb hátbátamadás, valamint a háború során elkövetett atrocitások – a katyń-i tömeggyilkosság, a varsói felkelésbe való be nem avatkozás – a lengyelek körében mind tovább erősítették a Moszkva iránt érzett ellenszenvet. 1945 után Lengyelország a szovjet érdekszférába kerülve nem rendelkezett valódi önálló külpolitikai mozgástérrel, ráadásul az oroszok által elkövetett borzalmas tettek is büntetlenül maradtak. A kommunista hatalomátvételt követő évtizedekben vérbe fojtott lázadások és felkelések sora mutatta, hogy a lengyel nép nem nyugszik bele az orosz függésbe. 1989-ben a rendszer bukásával Lengyelország ismét visszanyerte szuverenitását, és történelmi tapasztalataira építve egy új keleti politika megvalósításába kezdett.

Magyar–ukrán és magyar–orosz történelmi kapcsolatok

A magyar és keleti szláv népek 15. század előtti történelmi kapcsolatait vizsgálva nem egyszerű feladat különválasztani az ukrán és orosz történelmet, mivel a Kijevi Ruszt mindkét említett nép saját kiindulási alapjának tekintik.²⁷ Ezért a kezdeti időket magam sem társítom külön egyik vagy másik nép történelméhez, hanem külön foglalkozom vele.

Az Árpád-házi uralkodók körében már a késő 11. században előfordultak keleti irányú hadjáratok,²⁸ amelyek a 12. század közepén II. Géza uralkodása alatt lángoltak fel. A Kárpátokon túli terjeszkedés egyik tetőpontjaként jellemezhető a halicsi fejedelemség rövid idejű Magyar Királysághoz kerülése,²⁹ ami később alapjául szolgált II. András 10 évig elhúzódó hadjáratának. Az 1216-os győzelmet követően a király haláláig folyamatos harcok dúltak a Halics feletti uralomért,³⁰ azonban az uralkodó 1235-ös halála, majd a tatárjárás véget vetett a keleti irányú expanzív magyar külpolitikának.

A magyarság és ukránság kapcsolatának történelmi távlatú vizsgálata tudományos szempontból kihívásokkal teli. Ennek fő oka, hogy a szakirodalom sem egységes abban a kérdésben, hogy az egykori Magyar Királyság területén élő ruszin kisebbség különálló nemzetiséget képez-e, vagy ugyanannak az etnikumnak a része, mint az egykori lengyel-litván állam keleti felén élő rutén lakosság. Mivel a magyar források³¹ túlnyomórészt elválasztják a Kárpátokon innen és túl élő keleti szlávokat, elemzésemben én is kizárólag a Kárpátokon túli területekre vonatkozó magyar külpolitikára fogok kitérni.

²⁶ Halecki 1943.

²⁷ Fedinec et al. 2021; Szvák Gyula – Szaniszló Orsolya (2013): *A magyar-orosz kapcsolatok története*. Budapest: Russica Pannonicana.

²⁸ Bánlaky József (2001) [1928–1942]: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Grill Károly.

²⁹ Bánlaky 2001 [1928–1942].

³⁰ Bánlaky 2001 [1928–1942].

³¹ Fedinec Csilla et al. (2020): *A magyarországi ruszinok és ukránok*. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár; Popovics Tibor Miklós (2012): *A Szent Korona országa és a ruszinok, mint II. Rákóczi Ferenc fejedelem leghűségesebb népe „gens fidelissima”*. Jövő a Szent Korona jegyében – A Magyarok VIII. Világkongresszusa, 2012. augusztus 15–20, 193–210.

Mivel 1526 és 1918 között sem Magyarország, sem Ukrajna nem rendelkezett önálló államisággal, ebben az időszakban nem beszélhetünk releváns kapcsolatokról. Az első világháborút követő viharos időszak azonban változást hozott ebben a kérdésben. Míg hazánk ugyan – területeinek 2/3-át elvesztve, de – visszanyerte függetlenségét, ezzel együtt pedig a saját külpolitika alakításának lehetőségét, addig az önálló és tartósan fennmaradni képes – Kárpátalját is magáénak követelő – ukrán állam megszületése illúzió maradt csupán, a párizsi béketárgyalások során tett erőfeszítések ellenére is.³²

A két világháború közötti időszak³³ végéhez közeledve újfent Kárpátalja vonatkozásában jelentkezett érdekellentét a két nép között. A Magyar Királyság egykori területére tartott igényt, a Kárpátalján élő ukránok pedig egy független Kárpát-Ukrajnában látták az önálló ukrán állam létrejöttének lehetőségét.³⁴ A régiót érintő hatalmi harcokból végül Magyarország került ki győztesen,³⁵ a világháború lezárását követően a terület azonban a Szovjetunió részévé vált. Végül mindkét állam az említett birodalom összeomlását követően vált teljesen függetlenné.

Látva az elmúlt évezred magyar–ukrán kapcsolatainak csekély jelentőségét, arra a következtetésre juthatunk, hogy a történelmi szegmens nem játszik komoly szerepet napjaink Magyarországnak Ukrajna-politikájában. Azonban, hogy valóban teljes képet kapjunk a múlt jelenünkre gyakorolt hatásairól, Lengyelországhoz hasonlóan hazánk esetében is meg kell vizsgálnunk a mindenkori Oroszországhoz fűződő viszonyt.

Mivel a Moszkvai Fejedelemség felemelkedése, illetve a Magyar Királyság hanyatlásának kezdete nagyjából egy időre, a 15. század végére tehető, az ukránokhoz hasonlóan az oroszokkal való kapcsolatokban sem bővelkedik a késő középkori, majd újkori magyar történelem.³⁶ Ugyan a 18. században a Rákóczi-szabadságharcral összefüggésben megjelenik I. Péter cár mint a magyarokat támogató aktor,³⁷ ám ennek egyrészt nem volt gyakorlati megnyilvánulása,³⁸ másrészt az Oroszországról alkotott magyar képre sem volt hatása. Egészen a 19. századig kellett várni arra, hogy Moszkva igazán releváns szereplőjé váljon a magyar történelemnek, ezen „funkcióját” pedig napjainkig is aktívan betölti.

A reformkori magyar gondolkodás meghatározó elemét képezte a pánszlávizmustól, illetve ezzel szoros összefüggésben az Orosz Birodalomtól való félelem.³⁹ Tekintettel az Ausztriában, azon belül pedig a Magyar Királyság területén élő nagyszámú szláv kisebbségre, ez a félelem nem volt teljesen alaptalan. Ezt a szemléletet tetézte az 1849-es orosz katonai intervenció is, amely ugyan a Szent Szövetség apropóján és Ferenc József meghívására valósult meg, de ellehetetlenítette a magyar függetlenedési törekvéseket.⁴⁰

³² Pastor, Peter (2019): Hungarian and Soviet Efforts to Possess Ruthenia, 1938–1945. *The Historian*, 81(3), 398–425.

³³ A két világháború közötti időszakban Kárpátalja Csehszlovákia részét képezte.

³⁴ Budurowycz, Bohdan B. (1958): The Ukrainian Problem in International Politics, October 1938 to March 1939. *Canadian Slavonic Papers*, 3, 59–75.

³⁵ Lux Benjámin: *Kárpátalja a hatalmi harcok középpontjában (1938–1939)*. [online], 2022. 03. 27. Forrás: Ujkor [2024. 04. 10.].

³⁶ Szvák–Szániszló 2013: 23–26.

³⁷ Szvák–Szániszló 2013: 45–46.

³⁸ I. Péter semmilyen konkrét módon nem támogatta Rákócziékat.

³⁹ Kende Tamás (2000): Kelet-európai közhelyeink történetéhez. Oroszország. *Világtörténet*, Tavasz–Nyár, 42–58.

⁴⁰ Kende 2000.

A kiegyezést követő időszakot a reformkorhoz hasonlóan szintén erős oroszellenesség jellemezte.⁴¹

Az első világháborúba a Monarchia a központi hatalmak, Oroszország az antant oldalán lépett be, majd több évnyi véres harcot, az orosz szocialista forradalmat, az Osztrák–Magyar Monarchia, azon belül pedig a történelmi Magyarország összeomlását és a Tanácsköztársaság megalakulását majd bukását követően megváltoztak a külpolitikai súlypontok. A magyar gondolkodás fókuszába a határrevízió kérdése került, azonban – emlékezve a Tanácsköztársaság hónapjaira – a Szovjetuniótól és a kommunizmustól való félelem szintén napirenden maradt.

A második világháborúban újfent ellentétes oldalra kerültek a felek, Magyarország részt vett a szovjetek elleni támadásban, majd a sztálingrádi fordulatot követően együtt védekezett szövetségeseivel egészen Magyarország „felszabadulásáig”. Témánk szempontjából fontos megemlíteni az orosz katonák által a magyar lakosság és hadifoglyok ellen elkövetett tömeges bűntetteket,⁴² ami komoly hatást gyakorolt az oroszokról alkotott képre.

A világháborút követően hazánkban is elérkezett a szovjet elnyomás korszaka, amelyvel szemben 1956-ban lépett fel a magyar lakosság. A forradalom elfojtását és a megtorlás időszakát a „gulyáskommunizmus” évtizedei követték, amelynek következtében ugyan továbbra is a szovjet blokk keretein belüli szocialista egypártrendszerben, de a többi csatlós állammal összevetve viszonylagos jólétben élhettek az emberek. Magyarország a „puha” diktatúra ellenére is egyik élharcosa volt a keleti blokk megbuktatásának és a rendszer-változás kiharcolásának 1989-ben.

Összehasonlítás a történelmi dimenzió alapján

A történelmi dimenzió mintázatait vizsgálva hasonlóságok és különbségek egyaránt megfigyelhetők a két ország keleti kapcsolatainak összehasonlításakor. Az ukránokat érintő legjelentősebb történelmi különbségek a földrajzi adottságokhoz és a két tárgyalt ország hatalmpolitikájához vezethetők vissza.⁴³

Lengyelország keleti hódításai együtt jártak azzal, hogy szorosabb kapcsolatba kerültek a rutén/ukrán lakossággal, és ez később több évszázadnyi együttéléshez és egy erősen ambivalens viszony kialakulásához vezetett. A 20. század tragédiái, egymással szemben elkövetett rémtettei és azok feldolgozásának hiánya kihívásokkal teli korszakot hozott a késő 20. századra szuverénvé váló lengyelség és ukránság számára.

Magyarország esetén a Kijevi Rusz – azon belül pedig a Halicsi Fejedelemség – ellen folytatott hadjáratokon, valamint a második világháborút megelőző Kárpátaljáért

⁴¹ A 19. századi russzofóbia egyébként nemcsak Magyarország, de egész Nyugat-Európa vonatkozásában a kort meghatározó volt. Kende 2000: 52.

⁴² Civilek elhurcolása málenkij robotra, nők tömeges megerőszakolása, hadifoglyok és sebesültek tömeges kivégzése. Zsigmond Csaba (2015): Büntetlenül maradt háborús és emberiesség elleni bűnök. A szovjet Vörös Hadsereg 1944-45-ben a Magyar Királyság területén elkövetett bűntettei. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 3(2), 108.

⁴³ Míg a Lengyel Királyság aranykorában keleti, addig a Magyar Királyság elsősorban déli irányba folytatott területszerző hadjáratokat.

folytatott politikai harcokon felül nem igazán beszélhetünk magyar–rutén/ukrán kapcsolatokról. Ennek következtében Kijev és Budapest sokkal tisztább lappal vághatott neki a rendszerváltás utáni időszaknak.

Ha a két ország közötti történelmi hasonlóságokat keressük, azt elsősorban Oroszországgal összefüggésben találjuk. Lengyelország számára a földrajzi nyitottság és közelség nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a keleti szomszédságukban a késő középkor során birodalommal fejlődő ország sarokköve legyen a lengyelség elnyomásának. Magyarország szintén megtapasztalta az oroszok erejét, ráadásul többször is az ország jövőjét illető kritikus pillanatban.⁴⁴ Az itt felmerülő különbség az időtartamban keresendő, ugyanis amíg a lengyelek többsége⁴⁵ több mint 150 évet élt Moszkva árnyékában, addig ez a szám a magyarok esetében alig haladja meg a négy évtizedet. Az azonban nyíltan kijelenthető, hogy az oroszokat illetően mindkét társadalom többségében negatív történelmi tapasztalatokkal fordult neki a Szovjetunió összeomlását követő érának.

Politikai dimenzió

A lengyel–ukrán és lengyel–orosz viszony alakulása a rendszerváltástól 2024 áprilisáig

A rendszerváltáskori lengyel politikusok számára egyértelmű volt egy új, az egykori Rzeczpospolita utódállamai felé irányuló külpolitika implementálásának szükségessége. Ennek alapjául egy, már a második világháborút nem sokkal követően kialakult elmélet szolgált, amely Jerzy Giedroyc⁴⁶ nevéhez köthető. Az ULB-koncepció lényege, hogy amennyiben Lengyelország újra független, szuverén állammá válik, abban az esetben a saját biztonságának garanciája – elsősorban Oroszországgal szemben –, hogy a tőle keletre található államok szintén független, szuverén és lehetőleg lengyelbarát entitások legyenek.⁴⁷ Ezen cél elérésére három főbb pont fogalmazódott meg: elősegíteni Ukrajna, Litvánia és Belarusz (az ULB-államok) Szovjetunióból való kiszakadását; előmozdítani, hogy e három országban demokratikus politikai rendszer szilárduljon meg; támogatni ezen országokat az oroszoktól való távolmaradásban és a lengyelekhez való közeledésben.⁴⁸ Az ULB-koncepció lefektette az új lengyel kelet-európai gondolkodás alapjait, és meghatározta a rendszerváltást követő évtizedek külpolitikai gondolkodását.

Az ukrán kapcsolatok vonatkozásában Lengyelország külpolitikai doktrínájának megfelelően megkezdte a politikai építkezést. 1991-ben Varsó első országgként ismerte el Ukrajna függetlenségét, majd egy évvel később Aleksander Kwaśniewski lengyel és Leonid Kravcsuk ukrán elnökök aláírták a két ország közötti jó szomszédságról, jó kapcsolatokról és együttműködésről szóló szerződést. Ennek értelmében a felek elismerték

⁴⁴ 1849 és 1956.

⁴⁵ Mivel 1795 után a legtöbb lengyel terület az Orosz Birodalomhoz került, nem beszélhetünk az egész népről.

⁴⁶ Giedroyc Franciaországba emigrált lengyel politikus újságíró volt, nevéhez köthető a *Kultura* nevű lengyel emigráns lap alapítása, amelynek szerkesztője is volt. *Jerzy Giedroyc – Biography*. [online]. Forrás: Culture [2024. 04. 17.].

⁴⁷ Janas, Antoni [é. n.]: *Giedroyc Doctrine and Polish „Ukrainian Turn”: From Conception to „Orange Revolution”*.

⁴⁸ Zajac, Justyna (2016): *Poland’s Security Policy*. London: Palgrave Macmillan, 49.

egymás területi integritását, a határok sérthetlenségét, illetve kijelentették, hogy a jövőben sem támasztanak egymással szemben területi követeléseket. Megállapodtak továbbá abban, hogy politikai konzultációt folytatnak a legmagasabb politikai szinteken, elősegítik a gazdasági és infrastrukturális együttműködést, a határ menti régiók fejlesztését, illetve erőfeszítéseket tesznek a közös pozitív hagyományok megőrzéséért és fejlesztéséért, a kulturális és történelmi értékek védelméért, valamint nem utolsósorban a felek hozzáférhetővé teszik a másik fél állampolgárai számára sírhelyeiket.⁴⁹

A kezdeti lendület után különböző nézeteltérések következtében⁵⁰ lelassult a két ország közeledése, és egészen 2004-ig kellett várni, hogy újra előtérbe kerüljenek a lengyel–ukrán bilaterális kapcsolatok. Ekkor ugyanis a narancsos forradalom során megjelenő lengyel részvétel⁵¹ elősegítette, hogy Ukrajna a demokratizálódás útján induljon el, és ne kerüljön Belaruszhoz hasonlóan orosz függésbe.⁵²

A lengyel külpolitikai törekvések egyik alapelemét képezte Ukrajna euroatlanti integrációjának elősegítése: Varsó komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy az Európai Unió (EU) jobban nyisson kelet felé. Többek között ennek következtében is végül 2009-ben létrejött a keleti partnerség, amely hat kelet-európai ország⁵³ uniós integrációját hívatott elősegíteni.⁵⁴ 2013-ban Ukrajna közel került az EU-hoz való társulási szerződés aláírásához, azonban – elsősorban orosz nyomásra – erre végül nem került sor. Ez újabb, 2014 februárjáig tartó tüntetéssorozathoz vezetett Ukrajnában, ahol a demonstrálók a szerződés aláírásán túl az aktuális elnök, Viktor Janukovics lemondását is követelték.⁵⁵ A kormány és a tüntetők közötti közvetítésben aktívan részt vettek a weimari háromszög külügyminiszterei, köztük a lengyel Radosław Sikorski is, aki a tárgyalások lezárultával óva intette a demonstrálók vezetőit, mondván, írják alá a megállapodást, különben mind meghalnak.⁵⁶ A szerződést végül aláírták, a tüntetők azonban ezt nem fogadták el, és egy kvázifelkelés keretein belül elüldözték Janukovicsot. Az újonnan megválasztott ideiglenes kormányt Lengyelország elismerte.⁵⁷

A kijevi eseményekkel párhuzamosan a Krím félszigetet felség- és alakulatjelzés nélküli „kicsi zöld emberkék” – mint áprilisban kiderült: orosz katonák – szállták meg, majd rövid időn belül kikiáltották a terület függetlenségét, végül pedig az Oroszországhoz való csatlakozást.⁵⁸ A félszigeten történtek párthovatartozástól függetlenül⁵⁹ komoly nyugtalanságot

⁴⁹ *Ukraina-Polska. Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy.* Warszawa, 1992. 05. 18.

⁵⁰ Egy példa erre, hogy Ukrajna visegrádi együttműködéshez való csatlakozási ambícióinak fő gátja éppen Lengyelország volt. Zajac 2016: 142.

⁵¹ A 2004-es ukrán elnökválasztáson tapasztalt választási csalás erős gyanúja miatt a vesztes, Nyugat-barátnak titulált Viktor Juscsenko támogatói tüntetéssorozatot szerveztek Ukrajna nagyobb városaiban, amit több lengyel politikus is támogatott. A kaotikus helyzet megoldására Aleksander Kwaśniewski lengyel elnök javaslatára újrendezték a második fordulót, amelyen ezúttal már a Kreml-barát Janukovics maradt alul.

⁵² Lagzi 2011: 40.

⁵³ Azerbajdzsán, Belarus, Georgia, Moldova, Örményország és Ukrajna.

⁵⁴ Zięba 2020: 181.

⁵⁵ Zięba 2020: 182.

⁵⁶ *Minister to Protest Leader: Sign Deal or „You Will All Be Dead“.* [online], 2014. 02. 21. Forrás: NBC News [2024. 04. 17.].

⁵⁷ Zięba 2020: 182.

⁵⁸ Ekkor még nem lehetett biztosan tudni, hogy Moszkva áll-e az akció mögött, azonban ez később egyértelművé vált. Sevcsenko, Vitali: *“Little Green Men” or “Russian Invaders”?* [online], 2014. 03. 11. Forrás: BBC News [2024. 04. 17.].

⁵⁹ Mind a kormányon lévő PO, mind a legnagyobb ellenzéki PiS elítélte az orosz agressziót.

váltottak ki Lengyelországban, amit Varsó reakciói kellőképpen tükröznek. 2014. március 5-én a Szejm határozatban ítélte el Oroszország nemzetközi jogot semmibe vevő cselekedeteit, és állt ki Ukrajna szuverenitása és területi integritása mellett.⁶⁰ Bronisław Komorowski lengyel elnök a keleti fenyegetettségre hivatkozva, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) 4. cikkelye értelmében összehívatta az Észak-Atlanti Tanácsot,⁶¹ amely aztán közös közleményben fejezte ki aggodalmait az ukrajnai események kapcsán.⁶² Varsó komoly aggályaira rávilágít az a tény is, hogy lengyel részről már ekkor felmerült Ukrajna – önvédelmi célokra irányuló – fegyverekkel való támogatása.⁶³

A válságra adott heves reakciók és támogatás ellenére nem történt áttörés a lengyel–ukrán kapcsolatokban 2014 után sem. Ugyan Oroszország illegitim és nemzetközi jogot sértő akcióját illetően közös maradt az álláspont, a 2016-tól újra napirendre kerülő, a történelmi sérelmek köré szerveződő viták árnyalták a két ország együttműködését.

A 2019-es elnökválasztás változást hozott az ukrán politikában, ugyanis a 2014 óta államfői tisztséget betöltő Petro Porosenko vereséget szenvedett első számú kihívójától, Volodimir Zelenszkijtől. Ez a fordulat azonban nem hordozta magában szükségszerűen a lengyel–ukrán kapcsolatok pozitív irányú változását. Zelenszkij nemzetközi látogatásai során Lengyelország csupán a hatodik állomás volt Belgium, Franciaország, Németország, Kanada és Törökország mögött, továbbá a múlt kérdéseit illetően sem mutatkozott hajlandóság egy új megközelítés alkalmazására.⁶⁴

A kapcsolatok igazi áttörésére 2022. február 24-éig várni kellett. Az évek során befagyottá vált orosz–ukrán konfliktus ezen a napon ugyanis új stádiumba lépett. A Moszkva által „különleges katonai művelet” néven emlegetett totális orosz offenzívával Varsó félelmei valósággá váltak, ám változást nem hoztak a keleti szomszédjukat érintő külpolitikában. Lengyelország addig támogatja Ukrainát, ameddig csak szükséges,⁶⁵ hangzott el többek között Andrzej Duda lengyel elnök szájából is, amely burkoltan ugyan, de azt jelenti: Ukrainát a győzelemig támogatni fogja Lengyelország.

A kommunizmus bukását követően alkalmazott lengyel ULB-doktrína egyik fő eleme az oroszoktól való földrajzi távolságtartás volt. Mivel a három országból Litvánia hamar az euroatlanti integráció, Belarusz pedig Aljakszandr Lukasenka hatalomra kerülését követően Moszkva felé köteleződött el,⁶⁶ egyedül Ukrajna maradt „billegő” állam nyugat és kelet között. Varsó e bizonytalan helyzetnek köszönhetően Oroszország irányába kettős külpolitikát kellett hogy folytasson, amelynek egyik elemét az ukrajnai érdekérvényesítés, másik elemét az oroszok külpolitikai lépéseire való reagálás adta. Előbbivel az alfejezet elején részletesebben foglalkoztam, így most ideje rátérni az utóbbi szegmensre.

⁶⁰ *Sejm potępia agresję i wspiera Ukrainę*. [online], 2014. 03. 05. Forrás: Polska-zbrojna [2024. 04. 18.].

⁶¹ Dillon, Conor: *Poland Invokes Article 4*. [online], 2014. 05. 03. Forrás: Deutsche Welle [2024. 04. 18.].

⁶² *North Atlantic Council Statement on the Situation in Ukraine*. [online], 2014. 03. 02. Forrás: NATO [2024. 04. 18.].

⁶³ Zajac 2016.

⁶⁴ Kuczyński, Grzegorz: *Apparent Revolution – Presidential Elections in Ukraine*. [online], 2019. 07. 05. Forrás: The Warsaw Institute Review [2024. 04. 18.].

⁶⁵ *Joint Declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁶⁶ Értelemszerűen ettől még mind Lengyelország Belaruszban, mind Oroszország Litvániában tett kísérleteket az adott ország befolyásolására. Pospieszna, Paulina (2014): *Democracy Assistance from the Third Wave: Polish Engagement in Belarus and Ukraine*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.

A szovjet csapatok kivonása és egy törvényi erőre sosem lépő megállapodást követően⁶⁷ a lengyel–orosz kapcsolatok – hasonlóan a lengyel–ukránhoz – nem élveztek jelentősebb kitüntetett szerepet. Viszonyuk azonban korántsem maradt problémamentes.⁶⁸ 2007-ben Donald Tusk hatalomra kerülésével kísérletet tett ugyan az orosz kapcsolatok újrakezdésére,⁶⁹ azonban a PiS-hez köthető lengyel elnök, Lech Kaczyński a 2008-as georgiai események⁷⁰ apropóján óva intett az oroszok felé való nyitástól.⁷¹ A két ország viszonyát tovább rontotta az a 2010-ben, Szmolenszk felett bekövetkezett légi katasztrófa, amelyben többek között az imént említett köztársasági elnök, Lech Kaczyński, illetve több magas beosztású lengyel politikai szereplő is életét veszítette.⁷² A tragédia felelősének a PiS politikusai a kezdetektől Moszkvát tették, azonban egyesek az aktuális lengyel miniszterelnököt is vádolták azzal, hogy az oroszokkal való kapcsolatromlás elkerülése érdekében nem tett meg mindent a szerencsétlenséget övező részletek felderítésére.⁷³

A 2014-es ukrajnai események – mint ahogy arra már utaltam – aktivizálták a lengyel külpolitikát egy egységes, esetenként már szélsőséges⁷⁴ Kijev-barát és Moszkva-ellenes fellépést szorgalmazva. Ennek ellenére, vagy éppen ennek okán, a kelet-ukrajnai helyzet megoldására létrehozott Normandiai Formátum közvetítő államai közé nem került be Lengyelország, ami egyértelműen az ország diplomáciai kudarcaként fogható fel.⁷⁵

A Jog és Igazságosság 2015-ös hatalomra kerülése – ismerve a szmolenszki légi katasztrófával kapcsolatos álláspontjukat – nem meglepő módon tovább rontotta, valamint meghatározta a lengyel–orosz viszony további alakulását. A két ország kapcsolatát nem segítette elő az sem, hogy az évek során Putyin több olyan nyilatkozatot is tett, amellyel esetenként Lengyelország történelmének más színben való feltüntetetésére törekedett,⁷⁶ máskor pedig az ország biztonságát illetően tett burkolt fenyegetéseket.⁷⁷ A helyzet 2021-ben a lengyel–belarusz határon kialakult migrációs válság következtében romlott meg

⁶⁷ Sobczak, Krzysztof: *Polska zrywa umowę z Rosją o ochronie inwestycji*. [online], 2022. 03. 29. Forrás: Prawo [2024. 04. 18.].

⁶⁸ 2005-ben a moszkvai követségen dolgozó lengyel diplomatákat vertek meg, ami felháborodást váltott ki Lengyelország-szerte.

⁶⁹ Ennek fényében Vlagyimir Putyin tiszteletbeli meghívott volt a második világháború 80. évfordulóján rendezett megemlékezésen 2009-ben, ahol beszédet is mondott. Prazmowska, Anita: *Putin's Letter to the Poles*. [online], 2009. 09. 01. Forrás: The Guardian [2024. 04. 18.].

⁷⁰ Oroszország katonai intervenciót hajtott végre Georgia területén.

⁷¹ Ekkor hangzott el Tblisziben az a mára ikonikussá vált mondat, miszerint ma Grúzia, holnap Ukrajna, ezt követően a Balti államok, végül pedig Lengyelország válik az orosz fenyegetés áldozatává. Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: *15. rocznica historycznego wystąpienia Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi*. [online], 2023. 08. 12. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁷² *Lista ofiar katastrofy smoleńskiej*. [online]. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].

⁷³ Kiemelendő, hogy a PiS-en és a lengyel szélsőjobboldali erőknél túl más pártok szerint Oroszországnak nem volt szerepe a tragédia előidézésében. Tilles, Daniel: *Kaczyński: Smolensk Crash "Was Attack Decided at Highest Level of Kremlin"*. [online], 2022. 04. 04. Forrás: Notes From Poland [2024. 04. 18.].

⁷⁴ Pond, Elizabeth – Kundnani, Hans: *Germany's Real Role in the Ukraine Crisis*. *Foreign Affairs*, 94(2), 173–177.

⁷⁵ Franciaországgal és Németországgal ellentétben Lengyelország mindkét érintett országgal határos, érintett a kelet-európai politikában, és mégsem választották közvetítő állammak. Zięba 2020: 184.

⁷⁶ Osborne, Samuel: *Putin Accuses Poland of Colluding with Hitler in the Second World War*. [online], 2019. 12. 25. Forrás: The Independent [2024. 04. 18.].

⁷⁷ *Putin Says Romania, Poland May Now Be in Russia's Cross-Hairs*. [online], 2016. 05. 27. Forrás: CNBC [2024. 04. 18.].

drasztikusan.⁷⁸ Az események háttérben a lengyel kormány Moszkvát vélte felfedezni, Mateusz Morawiecki lengyel kormányfő pedig az országa ellen folytatott hibrid háborúnak minősítette a történeteket.⁷⁹

Ami a lengyel külpolitikát illeti, Oroszország vonatkozásában 2022. február 24-e csak felerősítette azt a szemléletet, amellyel Moszkvára korábban is – mint első számú biztonsági kihívásra – tekintettek. Érdemi változás ebben a kérdésben sem ekkor, sem a 2023-as kormányváltást követően nem figyelhető meg.

A magyar–ukrán és magyar–orosz viszony alakulása a rendszerváltástól 2024 áprilisáig

A szocializmus bukását követően a magyar külpolitika meghatározó stratégiájává az antalli hármas prioritás vált.⁸⁰ E három irányelv témánk szempontjából releváns elemei elsősorban a szomszédságpolitika, másodsorban a határon túli magyarság kérdése. Ezen két elem ugyanis Ukrajna vonatkozásában – szomszédos ország lévén jelentős, a legutolsó, 2001-es népszámlálás szerint 150 ezres számú magyar kisebbséggel – összefonódott. Magyarország, Lengyelország és Kanada után, harmadikként ismerte el a független Ukrajnát.

Az alapszerződés aláírására már 1991-ben sor került északkeleti szomszédunkkal, a szomszédos országok közül elsőként. Ennek értelmében a két ország megállapodott többek között a határok sérthetetlenségéről, egymás területi integritásának elismeréséről, állampolgári kapcsolatok előmozdításáról, gazdasági, oktatási és régiófejlesztési kérdésekről, valamint nem utolsósorban arról, hogy a felek között nincs és a jövőben sem lesz egymással szemben támasztott területi követelés.⁸¹ Ami hazánk szempontjából még fontosabb, a 17. cikk szövegébe került a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitásának kölcsönös védelme is. Utóbbi kiegészül a kisebbségek jogainak biztosításáról szóló nyilatkozattal és jegyzőkönyvvel is.⁸²

Az ezt követő időszakban Ukrajna nem élvezett kitüntetett szerepet a magyar külpolitikában. Északkeleti szomszédunk elsősorban regionális politikai kérdésekben jelent meg, mindemellett azonban fontos kiemelni, hogy hazánk EU-s csatlakozását követően biztos támogatója volt Ukrajna euroatlanti integrációjának.⁸³ A többségben problémamentes

⁷⁸ 2021 júliusában több ezer bevándorló jelent meg a lengyel–belarusz határon, akiket repülőgéppel szállítottak közel-keleti országokból Minszkbe, hogy onnan aztán átlépve a lengyel határt jussanak az EU területére. A határra gyakorolt nyomásgyakorlás háttérben Moszkva fedezhető fel, aki a bevándorlókat eszközként használva próbált destabilizációs hatást gyakorolni az EU-ra, valamint Lengyelországra. Toth, Katie: *The Hottest Forest in the World*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Foreign Policy [2024. 04. 19.].

⁷⁹ *Morawiecki: ryzyko agresji militarnej ze strony Rosji jest realne*. [online], 2021. 11. 23. Forrás: Defence24 [2024. 04. 19.].

⁸⁰ Berzsenyi Dániel et al. (2017): *A magyar külpolitika 1989–2014*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi Intézet, 164.

⁸¹ Utóbbi részlet hatalmas port kavart a magyar politika világában, ugyanis ezzel a békés revízió lehetősége is elszállt. Berzsenyi et al. 2017: 114.

⁸² 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről.

⁸³ Berzsenyi et al. 2017: 183.

kapcsolatot a 2010-es kormányváltást követően a kettős állampolgárság intézményének ukrán részről való elutasítása árnyalta, de ennek ellenére is fennmaradt a jó viszony.

A 2013–14-es események, majd a Krím orosz annexióját követően a történeteket a magyar Külügyminisztérium közleményben minősítette illegitimnek és jogellenesnek.⁸⁴ A helyzetre azonban negatív hatást gyakorolt Orbán Viktor 2014-es választást követő beiktatási beszéde, amelyben a Kárpát-medencei magyarok jogairól, a kettős állampolgárság és az autonómia szükségességéről is szót ejtett,⁸⁵ aminek hatására Kijevben bekérték a magyar nagykövetet. A 2014-es történések következtében a nemzeti identitás kérdése felerősödött Ukrajna politikai légkörében, aminek a soron következő években többször is a helyi kisebbségek – köztük a kárpátaljai magyarság – szenvedték kárát.

A 2017-es ukrán oktatási törvény⁸⁶ megfosztotta a kisebbségeket azon joguktól, hogy 1. osztálytól 12. osztályig anyanyelvükön tanulhassanak. Az új szabályozás értelmében ez a jog csak 1. osztálytól a 4. osztályig maradt lehetséges.⁸⁷ A törvénnyel szemben Magyarország tiltakozását fejezte ki, illetve bírálta azon elemeit, amelyek előidézik a magyar kisebbség jogainak regresszióját, valamint ütköznek a nemzetközi joggal is.⁸⁸ Mivel a felülvizsgálat nem járt sikerrel, és a törvényt beiktatták, a magyar kormány válaszlépésként, illetve nyomásgyakorlásként blokkolta Ukrajna és a NATO közötti legmagasabb szintű politikai találkozók megrendezését.⁸⁹ Az amúgy is romló magyar–ukrán politikai kapcsolatokat tovább súlyosbította a 2019-es nyelvtörvény, amely vallási szertartásokon és magánbeszélgetéseken kívül gyakorlatilag mindenhol kötelezővé tette az ukrán nyelv használatát. Ennek megsértésére jogi felelősségre vonást helyeztek kilátásba.⁹⁰

Az oktatási törvény és a nyelvtörvény is Petro Porosenko ötéves regnálásához volt köthető, ezért Volodimir Zelenskij 2019-es elnökké választását optimistán várták Magyarországon. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a megválasztott államfő közölte, beiktatását követően megvizsgálja, hogy a nyelvtörvény valóban tiszteletben tartja-e minden állampolgár jogait.⁹¹ A Zelenskijhez fűzött remények azonban nem teljesültek be.

A két ország közötti konfliktusos helyzet megoldását az sem segítette elő, hogy 2018-ban a Mirotvorec elnevezésű ukrán nacionalista szervezet nyilvánosságra hozta több magyar állampolgársággal rendelkező kárpátaljai adatait,⁹² ami – ismerve Ukrajna kettős

⁸⁴ A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti a Krím státusának megváltoztatását. [online], 2014. 03. 19. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁸⁵ Német Tamás: *Mindjárt beiktatják Orbán Viktort*. [online], 2014. 05. 10. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁸⁶ A döntés háttérében megfigyelhető az a tényező, hogy 2017-ben az összlakosság mindössze 68%-a használta az ukrán nyelvet a mindennapokban, a keleti országrészben pedig kiugróan magas volt az orosz használók aránya. – Fedinec Csilla – Cserniczkó István (2017): A 2017-es ukrán oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *REGIO*, 25(3), 278–300.

⁸⁷ Fedinec–Cserniczkó 2017.

⁸⁸ Csuday Gábor: *Nem támogatja tovább Magyarország Ukrajna EU-s integrációját*. [online], 2017. 11. 24. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁸⁹ Cserniczkó István (2018): Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 3(4), 27–46.

⁹⁰ Kormányzat: *Elfogadhatatlan az ukrán nyelvtörvény, Porosenko szellemiségét idézi*. [online], 2019. 04. 26. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁹¹ Kormányzat 2019.

⁹² András Iván: *Az ukrán nacionalisták azt állítják, orosz titkosszolgálatoktól lopták a magyar útlevelek adatbázisát*. [online], 2018. 10. 11. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

állampolgársággal kapcsolatos álláspontját – negatívan érintette a helyi kisebbséget. A szervezet később sem járult hozzá a magyar–ukrán viszony előmozdításához, ugyanis több kárpátaljai magyar került fel a Mirotvorec Ukrajna ellenségeit tartalmazó listájára.⁹³

Az orosz–ukrán háború kitörése váratlanul érte a magyar politikai vezetést, amit jól mutat, hogy 2022. február 24-ét követően napokat kellett várni, mire érdemi közleményt adott ki a magyar kormányfő.⁹⁴ Orbán Viktor úgy fogalmazott, hogy stratégiai nyugalomra van szükség, de Magyarország kész az EU által kezdeményezett szankciók megszavazására. A továbbiakban a magyar kormány többször világossá tette, hogy a humanitárius segítségnyújtáson felül – különös tekintettel a közvetlen fegyverszállítás kérdésére – nem hajlandó támogatni Ukrajnát.⁹⁵

A Szovjetunió bukását követő időszakban Budapest és Moszkva viszonya nem romlott meg, sőt, a kapcsolatokat alapvetően pragmatizmus jellemezte.⁹⁶ 1991-ben sor került a magyar–orosz alapszerződés aláírására,⁹⁷ döntés született a szovjet csapatok kivonásáról, valamint az orosz adósság törlesztéséről is.⁹⁸ A kezdeti lendület az évtized végére azonban alábbhagyott, elsősorban Magyarország NATO-hoz való közeledésének, majd csatlakozásának köszönhetően.⁹⁹ Az újbóli javulást végül a 2002-es szocialista hatalomátvétel hozta meg, a kapcsolat a Gyurcsány-kormányok idején még dinamikusabbá vált.¹⁰⁰

Az orosz expanzionizmustól kevésbé féltő, de a földgáz és kőolaj terén Oroszországtól erősen függő államként, a magyar kormány visszafogottan reagált a 2008-as georgiai eseményekre.¹⁰¹ Az elsősorban energiapolitikán alapuló magyar–orosz kapcsolatok a 2010-es Fidesz-győzelmet követően is tovább fejlődtek. Az elköteleződést jelzi, hogy 2014-ben Orbán Viktor és Vlagyimir Putyin megállapodást kötött a paksi atomerőmű bővítésének részleteiről.¹⁰² Hasonlóan 2008-hoz, a 2014-es ukrajnai események következtében is óvatosan fogalmazott a magyar kormány, és ugyan agresszióknak minősítette a Krím megszállását,¹⁰³ érdemi lépéseket nem tett az Oroszországgal történő kereskedelem – és energiafüggőség – csökkentésére.

Az oroszok felé való nyitottságot – a már említett energiapolitikai szempontokon túl – a magyar „keleti nyitás” politikája is indokolttá tette. Ennek értelmében Magyarország nyugati szövetségesein felül igyekszik jó kapcsolatot ápolni a világ valamennyi hatalmával, többek között Kínával és Oroszországgal is.¹⁰⁴

⁹³ *Mirotvorec*. [online], 2020–2021. Forrás: Index [2024. 04. 19.].

⁹⁴ M1 – Híradó: *Rendkívüli interjú Orbán Viktor miniszterelnökkel*. [online], 2022. 02. 27. Forrás: M1 – Híradó [2024. 04. 19.].

⁹⁵ Magyarország Kormánya: *Magyarország nem hajlandó vállalni az ukrajnai fegyverszállítás semmilyen pénzügyi terhét*. [online], 2024. 01. 22. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].

⁹⁶ Berzsényi et al. 2017: 112.

⁹⁷ A Magyar Köztársaság Kormánya: *Határozat – magyar–orosz alapszerződés ratifikálása*. [online], 1993. 01. 13. Forrás: Parlament [2024. 04. 19.].

⁹⁸ Berzsényi et al. 2017: 113.

⁹⁹ Berzsényi et al. 2017: 171.

¹⁰⁰ A kapcsolatok elsősorban gazdasági és energiapolitikával kapcsolatos kérdések körül forogtak.

¹⁰¹ Berzsényi et al. 2017: 209.

¹⁰² Berzsényi et al. 2017: 244.

¹⁰³ Miniszterelnökség: *Az Ukrajnához fűződő magyar érdek változatlan*. [online], 2014. 03. 06. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 20.].

¹⁰⁴ Bernek Ágnes (2018): Hazánk keleti nyitás politikája és a 21. századi geopolitikai stratégiák összefüggései. *Külügyi Szemle*, 17(2), 122–144.

A Moszkva és Budapest közötti szoros viszonyt jól mutatja az is, hogy a magyar miniszterelnök alig pár héttel az orosz offenzíva megindítása előtt találkozott Putyin elnökkel; a találkozót Orbán Viktor „békemisszióknak” nevezte.¹⁰⁵ 2022. február 24-ét követően Magyarország ugyan elítélte Ukrajna illegitim megszállását, illetve megszavazta az összes EU által beterjesztett szankciós csomagot,¹⁰⁶ azonban kétségtelenül lassította, valamint tartalmilag is befolyásolta az Oroszország szankcionálására irányuló törekvéseket.

Összehasonlítás a politikai dimenzió alapján

Az elmúlt közel három és fél évtized legfőbb, az Ukrajna-politikát meghatározó eseményeket végigtekintve Lengyelország és Magyarország esetén eltérő mintázat rajzolódik ki, ami az Ukrajnához, illetve Oroszországhoz fűződő viszonyt illeti.

Varsó részéről 1989 és 2022 között folyamatos közeledési szándék figyelhető meg Kijev felé, ami válságos időkben még inkább fellángol,¹⁰⁷ a kedélyek csillapodásával azonban újra és újra előtérbe kerülnek a történelmi ellentétek, amelyek megnehezítik az együttműködést. Ez a probléma 2022-vel háttérbe szorult, a mindenkori lengyel kormányok pedig – jelen állás szerint – a végletekig készek támogatni délkeleti szomszédjukat.

Budapest Kijevvel való viszonya a lengyel példától sok szempontból eltér. Az egyik különbség, hogy a magyarok és az ukránok között nem húzódnak olyan történelmi törésvonalak, amelyek hatással lehetnek volna a rendszerváltást követően kialakuló magyar–ukrán kapcsolatokra. Ennek is köszönhetően egészen a krími válságig pár kivételtől eltekintve¹⁰⁸ a két ország viszonya relatíve zökkenőmentesen alakult. A másik jelentős különbség Lengyelországhoz képest, Budapest és Kijev kapcsolatának drasztikus megromlása a 2014-et követő időszakban. A magyar kisebbség jogait csorbító intézkedések és azok felülvizsgálatának elmaradása minden kétséget kizáróan hozzájárult ahhoz, hogy a magyar kormány a lengyelrel szögesen ellentétes, passzív külpolitikát folytasson Ukrajna irányába 2022. február 24-ét követően.

Hasonlóan a történelmi dimenzióhoz, tapasztalható, hogy messze nem elég csupán az ukránokhoz fűződő viszony ismerete a jelenlegi álláspontok megértéséhez, sőt kérdésünk szempontjából a lengyel–orosz és magyar–orosz kapcsolatok bizonyos esetekben jelentősebb magyarózerővel bírnak.

Kezdve Lengyelországgal: Varsó és Moszkva viszonyát nagyban meghatározta a történelmi emlékezet, valamint az ULB-doktrína implementálása. Utóbbi lényege a potenciális keleti fenyegetés¹⁰⁹ békés úton történő minimalizálása volt. Mindezek fényében a 2000-es évek végétől fokozatosan erősödő orosz expanzionizmus¹¹⁰ okkal váltott ki heves reakciókat a lengyel politikai vezetés körében, ami 2022-vel visszafordíthatatlanná vált. Magyarország esetén eltérő utat figyelhetünk meg. A rendszerváltást követően a Budapest

¹⁰⁵ *Orbán Moszkvában »békemisszióknak« nevezte tárgyalásait Putyinnal.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: Euronews [2024. 04. 20.].

¹⁰⁶ European Council: *Timeline – EU Sanctions against Russia.* [online], 2024. Forrás: Consilium Europa [2024. 04. 20.].

¹⁰⁷ 2004, 2014, 2022.

¹⁰⁸ Kettős állampolgárság kérdése.

¹⁰⁹ Oroszország.

¹¹⁰ Georgiai és ukrainai események.

és Moszkva közötti viszonylagos jó politikai kapcsolatokat nagyban meghatározta az energiafüggőség, majd ezt egészítette ki a 2010-es évek elejétől a keleti nyitás politikája.

Összekapcsolva az eddig kifejtetteket, az orosz–ukrán háború vonatkozásában a következő megállapításokat tehetjük: Lengyelország esetén az ukránokhoz köthető történelmi nézetkülönbségek eltörpülnek az oroszok által jelentett biztonsági fenyegetés mellett, aminek következtében a lengyel politika a lehető legmesszebb hajlandó elmenni Ukrajna megsegítésében, ezzel párhuzamosan pedig Oroszország távortartásában. Magyarország – függve a gáz- és olajimporttól – törekszik nem elvágni magát Oroszországtól, amit kiegészít az Ukrajnával 2010-es évek közepe óta erősen megromló bilaterális viszony. Ennek eredménye, hogy a magyar politika csupán korlátozott mértékben segíti megtámadott szomszédját.

Társadalmi dimenzió

A lengyel társadalom Ukrajna- és Oroszország-képe

Az előző fejezet eredményeiből kiindulva okkal feltételezhetnénk, hogy – mivel Lengyelország és Magyarország esetében is képviseleti demokráciákról beszélünk – mindkét társadalomban a politikához hasonló mintázatok figyelhetők meg Ukrajna és Oroszország megítélését illetően. Kérdés azonban, hogy ez valóban így van-e.

A CBOS elnevezésű kutatóintézet rendszeresen végez felmérést a lengyel társadalom attitűdjeinek és különböző kérdésekhez köthető véleményeinek feltérképezésére. Ennek köszönhetően kézzelfogható statisztikák vannak az ukránokhoz és oroszokhoz fűződő viszonytal kapcsolatban is. Egy 2021-ben kiadott elemzés¹¹¹ magában foglalja, hogy hogyan változott a társadalom külföldi országokhoz való hozzáállása 1993 óta.

Az eredmények alapján mind a két vizsgált népről elmondható, hogy nem sokkal a rendszerváltást követően kifejezetten kevesen vélekedtek pozitívan róluk (1993-ban az oroszokról 17%, az ukránokról 12%-a a lakosságnak), azonban ezt fokozatosan javuló tendencia követte. A 2004-es narancsos forradalom ugyan rontotta az oroszok és javította az ukránok megítélését, de az ekkor kialakult különbség pár év után visszarendeződött. A 2008-as georgiai események – ellentétben a politikával – nem befolyásolták a társadalom véleményét, ellenben 2014-gyel, amikor is Oroszország megítélése negatív fordulatot vett. Mindennek ellenére a Vlagyimir Putyin vezette ország a pozitív megítélést illetően 2021-re meghaladta a 2014 előtti számokat – ekkorra ugyanis a lakosság 35%-a viszonyult pozitívan az oroszokhoz.¹¹² Ami Ukrajnát illeti, 2014 után évről évre változott a lengyelek hozzáállása, ám a statisztika kiadásának évére a valaha mért legpozitívabb eredmény született: a megkérdezettek 43%-a vélekedett bizakodón délkeleti szomszédjáról.

A közvetlenül az orosz inváziót megelőzően mért számok mindkét ország esetén visszaesést mutatnak, Oroszországról a megkérdezettek 29%-ának, Ukrajnáról

¹¹¹ *Stosunek Polaków do innych narodów*. [online], 2021. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹² Fontos kiemelni, hogy ez a statisztika a lengyel–belarusz határváltság előtt készült.

a megkérdezettek 41%-ának volt pozitív véleménye.¹¹³ Az első felmérés, ahol már a háború is befolyásolta a lengyelek véleményét, 2023-ban jelent meg. Ezekből az adatokból kirajzolódik, hogy a politikai irányvonalakhoz hasonlóan a társadalom is teljes mértékben oroszellenessé és ukránbaráttá vált. A háborút kezdeményező fél felé érzett szimpátia mindössze 6%-ra csökkent, 82%-os antipátiával kiegészülve, a megtámadott ország esetében pedig a megkérdezettek több mint felének (51%-ának) volt pozitív véleménye.¹¹⁴

Érdekeség, hogy a legfrissebb, 2024-es adatok csökkenést hoztak Ukrajna vonatkozásában, a válaszadók 40%-ának volt szimpatikus, 30%-ának pedig antipatikus délkeleti szomszédjuk. Oroszország esetén minimális változás figyelhető meg, 8%-ra nőtt a pozitív, 76%-ra csökkent a negatív véleménnyel lévők aránya.¹¹⁵

A magyar társadalom Ukrajna- és Oroszország-képe

Lengyelországgal ellentétben Magyarországon nincs olyan kutatóintézet, amely rendszeres felmérést végzett volna a magyar társadalom külföldhöz való viszonyáról úgy, hogy a statisztikában mind Ukrajna, mind Oroszország szerepeljen. Így hazánk esetében több kutatóintézet eredményeit is használnunk kell az általános trendek vizsgálatához.

Egy, a Medián által készített felmérés rávilágít az Oroszországgal kapcsolatos attitűd alakulására 1992 és 2018 között.¹¹⁶ Az adatokból jól tükröződik, hogy a magyar társadalom körében a rendszerváltást követő közel 30 évben növekedő tendenciát mutatott Oroszország elfogadottsága – 1992-es 36%-ról 2018-ra 48%-ig nőtt a keleti szláv ország felé érzett szimpátia.¹¹⁷ Maradva az oroszoknál, egy 2019-es, a Nézőpont Intézet által publikált kutatás 43%-ra mérte a pozitív megítélések számát, a negatívakat pedig 36%-ra.¹¹⁸

Ami Ukrajnát és annak magyar társadalom általi megítélését illeti, a legrégebb elérhető közvélemény-kutatási eredmény 2007-es lekérdezésen alapszik.¹¹⁹ A Forsense által készített felmérés a szomszédos országok megítélését vizsgálta, amelyből kiderült, hogy Ukrajna felé többnyire semleges viszonyulnak a magyarok. A megkérdezettek 23%-a jónak, 48%-a semlegesnek, 18%-a pedig rossznak titulálta a magyar–ukrán kapcsolatokat. A Nézőpont Intézet 2016-os kutatása szerint hazánk lakosságának 39%-a van inkább jó, 27%-a pedig inkább rossz véleménnyel északkeleti szomszédunkról.¹²⁰ Ezekből a számokból látható, hogy arányaiban javult Ukrajna magyarok általi megítélése, ezen azonban a kárpátaljai magyar kisebbség jogregressziója jelentősen rontott. Egy 2018-as, szintén a Nézőpont Intézet által végzett kutatás csupán 23%-ra mérte azon magyarok arányát, akik inkább jó véleménnyel vannak Ukrajnáról, és 43%-ra a negatívan vélekedőket.¹²¹

¹¹³ *Stosunek do innych narodów*. [online], 2022. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁴ *Attitude to Nationalities One Year after the Outbreak of War*. [online], 2023. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁵ *Które narody Polacy lubią najbardziej, a które najmniej?* [online], 2024. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].

¹¹⁶ Krekó Péter (2018): Oroszország a magyar közvéleményben. *Társadalmi Riport*, 15(1), 382–396.

¹¹⁷ A politikához hasonlóan egyedül az I. Orbán-kormány idején figyelhető meg visszaesés.

¹¹⁸ *Közép-Európa és Oroszország: A magyarok közepén állnak*. [online], 2019. Forrás: Nézőpont [2024. 04. 22.].

¹¹⁹ *(Jó) szomszédok*. [online], 2008. 02. 17. Forrás: Forsense [2024. 04. 22.].

¹²⁰ *Nem ellenszenveselek a magyarok számára a szomszédos országok*. [online], 2016. Forrás: mandiner.hu [2024. 04. 22.].

¹²¹ MTI: *Pozitív Magyarország megítélése a szomszédos országokban*. [online], 2018. 02. 28. Forrás: Hirado [2024. 04. 22.].

Rátérve a 2022 februárját követő időszakra, újfent a Medián készített felmérést a 444 felkérésére.¹²² A kutatás rávilágít a magyar társadalom orosz–ukrán háborút illető megosztottságára: a válaszadók 33%-ának volt pozitív véleménye Ukrajnáról, Oroszországot pedig a megkérdezettek 32%-a találta szimpatikusnak.¹²³ Ezt a polarizáltságot tükrözi az az IDEA által 2023-ban elvégzett felmérés is, amely arra a kérdésre kereste a választ, hogy ki felelős a háború kitöréséért. A kutatás szerint a válaszadók 40%-a Oroszországot, 31% pedig Ukrajnát vagy a Nyugatot tartja felelősnek.¹²⁴

Összehasonlítás a társadalmi dimenzió alapján

A lengyel társadalom és politika sok szempontból átfedésben van egymással, ami a vizsgált országokhoz fűződő viszonyt illeti. 2004, 2014 és 2022 is hasonló társadalmi reakciókat váltott ki Lengyelországban, mint ahogy az a politikai szinten is megfigyelhető volt.¹²⁵ Az 1993 és 2014 közötti időszokról azonban megállapítható, hogy az ukránok és oroszok megítélése szinte azonosan alakult, sőt az adatok 2021-ig se térnek el különösebben. 2022-ben indul meg a tartós szétválás,¹²⁶ ugyanis 2015 után először tapasztalhatunk 10 százalékpontnál nagyobb eltérést a két nép pozitív megítélése között. A legerőteljesebb különbség 2023-ban jelentkezett, amely eredményről kijelenthető, hogy teljes mértékben tükrözi az ország háborúval kapcsolatos politikai álláspontját. Az idejű számadatokból – azaz Ukrajna pozitív megítélésének 11 százalékponttal történő visszaeséséből, valamint Oroszország megítélésének szinte változatlan státuszából – arra következtethetünk, hogy a lengyel társadalom elsősorban oroszellenes és csak másodsorban ukránbarát.

A magyar társadalom sok szempontból hasonlóan viszonyul a hazai politikához, mint a lengyel. Oroszország pozitív megítélésének alacsony mértékű, de folyamatos növekedése 2018-ig jól tükrözi a különböző kormányok Moszkvával folytatott kapcsolatát. Ukrajna vonatkozásában az adatok és a témával foglalkozó kutatások hiánya nagyban megnehezíti a messzemenő következtetés levonását, az azonban látszik, hogy a magyarok részéről Ukrajna megítélése 2016-ig többnyire semleges, de inkább pozitív volt.¹²⁷ A háború kitörését követően viszont részben elvált egymástól a magyar társadalom és a politika. Ami a két ország irányába érzett szimpátiát illeti, Ukrajna 1 százalékponttal nagyobb támogatással bírt, mint Oroszország, függetlenül a 2016 után született, a magyar kisebbség jogait csorbító törvényektől.

¹²² A kutatás érdekessége, hogy a pártpreferenciára és az életkorra is rákérdezett; kiderült, hogy alapvetően a Fideszes, azon belül is elsősorban a fiatal szavazók a leginkább oroszpártiak. Rényi Pál Dániel: *Ugyanolyan rossz véleményekkel vannak a magyarok Ukrajnáról, mint Oroszországról*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: 444 [2024. 04. 22.].

¹²³ Rényi 2022.

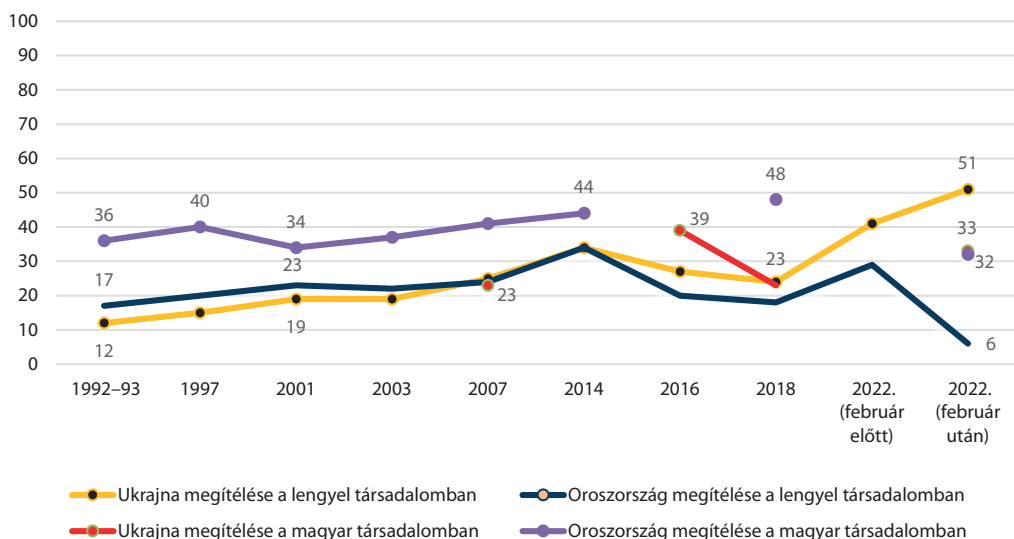
¹²⁴ *Az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos vélemények a hazai felnőtt népesség körében*. [online], 2023. Forrás: Idea Intézet [2024. 04. 22.].

¹²⁵ A szimpátia növekedése Ukrajna és csökkenése Oroszország felé.

¹²⁶ Ebben minden bizonnyal közrejátszott a 2021-es lengyel–belarusz határválság is.

¹²⁷ A forráshiány miatt nincs lehetőség annak vizsgálatára, hogyan változott a magyar társadalom véleménye az ukrán oktatási, majd nyelvtörvények implementálása következtében.

Mindezekből megállapítható, hogy a magyar társadalom 2022 előtt és a katonai inváziót követően is jobb véleménnyel volt Oroszországról, mint a lengyel társadalom, azonban fontos kiemelni, hogy mindkét nép esetén csökkenő tendenciát eredményezett Putyin katonai művelete (lásd 1. ábra). Ukrajnát illetően elválnak a lengyelek és magyarok tapasztalatai. Míg előbbiek szemében a háború hozta meg az igazi áttörést délkeleti szomszédjuk pozitív megítélésében, addig az utóbbiak esetén a magyar kisebbség jogait csorbító törvények okozta visszaesést nem kompenzálta akkora mértékben északkeleti szomszédunk megtámadása, hogy a 2016-os megítélési szintet elérje. Ettől függetlenül a magyar társadalom hozzáállása Ukrajnához és Oroszországhoz nem tükrözi a politikai irányvonalat, mivel előbbi az utóbbival szemben erősen polarizált.

1. ábra: Az adott országról pozitív véleménnyel lévők %-os aránya

Forrás: a szerző szerkesztése

Biztonsági dimenzió

A biztonságpolitika nemcsak korunk meghatározó szakpolitikája, de a dolgozat témája szempontjából is különösen releváns. Ugyan a korábban tárgyalt történelmi és politikai dimenziók adtak betekintést arra vonatkozóan, hogyan jelenik meg Oroszország, valamint Ukrajna a lengyel, illetve magyar biztonságfelfogásban, a teljes kép megismerése érdekében nélkülözhetetlen külön fejezetet szentelni a kérdésnek.

A lengyel biztonságpercepció

2020-ban, két évvel az orosz „különleges katonai művelet” megindítását megelőzően jelent meg Lengyelország legfrissebb biztonsági stratégiája.¹²⁸ A dokumentum a bevezetés, a biztonsági környezet, valamint érdekek és stratégiai célok ismertetését követően négy pillér¹²⁹ mentén mutatja be a Lengyelország előtt álló biztonsági kihívásokat és potenciális veszélyforrásokat, illetve tesz javaslatot ezen kérdések megoldására.

Már közvetlenül a stratégia elején, a biztonsági környezet ismertetésekor előkerül az orosz neoimperializmus mint a Lengyelországot fenyegető legkomolyabb kihívás, amely magában hordozza a potenciális fegyveres konfliktus kirobbanásának lehetőségét is. Szintén ebben a részben említik a közép-európai régió orosz földgáz- és kőolajfüggését mint megoldandó problémát.¹³⁰

A pillérek esetén két helyen jelenik meg Oroszország Lengyelország biztonságára komoly hatást gyakorló tényezőként. Egyrészt a II., nemzetközi biztonsággal foglalkozó pillérben a stratégia kijelenti, hogy az európai és saját érdekeit szem előtt tartó Lengyelország támogatja azt a NATO-irányvonalat, amely kettős megközelítést alkalmaz Oroszországgal kapcsolatban.¹³¹ Másrészt a IV. pillérben, az energiabiztonsággal kapcsolatban kijelenti, hogy Lengyelországnak minden jogszerű eszközt be kell vetnie annak érdekében, hogy csökkentse a közép-európai régió orosz gázfüggésének növelésére irányuló építkezéseket.

Ukrajna vonatkozásában – lévén, hogy 2020-as dokumentumról van szó – mindössze annyi megállapítást tesz a dokumentum, hogy erősíteni kell az ország függetlenségét, szuverenitását, valamint területi integritását.¹³²

Az energiapolitika területén – az orosz függés veszélyein túl – konkrét elképzeléseket is megfogalmaz a stratégia. Kiemelkedik a gáz- és olajbeszerzések diverzifikálása, aminek egyik fő elemét képezi a Świnoujścieben található LNG-terminál fejlesztése, de megemlíthető a termelési kapacitások, valamint a villamosenergia-átvitel és -elosztás bővítésére és korszerűsítésére tett javaslat is.

A romló biztonsági környezetre való tekintettel a stratégia az I. pilléren belül külön foglalkozik a lengyel hadsereggel, az azzal kapcsolatos fejlesztési, létszámnövelési és eszközbeszerzési kérdésekkel, aminek legszembetűnőbb – a dokumentum által 2024-re kitűzött – célja a GDP 2,5%-ának védelmi kiadásokra fordítása.

Mivel Lengyelország orosz–ukrán háborúval kapcsolatos percepcióit a politikai dimenzió alfejezetben már érintettem, önmagam ismétlésének elkerülése érdekében nem térek ki minden részletre. Oroszországot és Ukrainát illetően – a biztonság szempontjából – a következő változások figyelhetők meg.

A NATO által Moszkva felé alkalmazott kettős megközelítésével kapcsolatban Varsó zárkózottabbá vált a kommunikációs csatornák fenntartásában, amit jól mutat, hogy

¹²⁸ *National Security Strategy of the Republic of Poland, National Security Bureau 2020.*

¹²⁹ I. Az állam és állampolgárok biztonsága; II. Lengyelország a nemzetközi biztonsági architektúrában; III. Identitás és nemzeti hagyományok; IV. Társadalmi- és gazdasági fejlődés.

¹³⁰ *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020: 8.*

¹³¹ Ez magában foglalja az elrettentést és védelmet, valamint a párbeszédre való készséget is. *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020.*

¹³² *National Security Strategy of the Republic of Poland 2020.*

lengyel és orosz politikai vezetők¹³³ nem találkoztak a háború kitörése óta.¹³⁴ Kijevvel kapcsolatban a számukra nyújtott támogatás mértékének növekedése említhető meg mint legfőbb biztonsággal kapcsolatos változás. Mindazonáltal elmondható, hogy a lengyelek által Oroszország és Ukrajna vonatkozásában alkalmazott megközelítések irányát tekintve nem figyelhető meg trendbéli módosulás.

A 2020-as stratégia valós veszélyként értékelte Oroszországot, különösen az energiafüggőségből adódó kockázatokat, ezért Lengyelország komoly lépéseket tett biztonságának ez irányú növelése érdekében. A beszerzés diverzifikálásának sarokkövét adja a szwinoujściei LNG-terminál – biztonsági stratégiában prognosztizált – fejlesztése, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Lengyelország 2023-ra nyugati forrásokkal tudta kielégíteni energiaszükségeit, ezzel előteremtve az orosz gáztól való leválás lehetőségét.¹³⁵ Az adatok ismeretében nem meglepő, hogy a 2020-ban még 41%-ban orosz gáztól függő lengyelek¹³⁶ már 2022 februárja óta teljes válszélességgel támogatják az Oroszországot sújtó energiaszankciókat, sőt, Lengyelország az egyik fő szószólója az agresszor állam minél szélesebb körű szankcionálásának.¹³⁷

A lengyel haderőfejlesztés alapvetéseit a 2016-ban közzétett *Polish Defence in the Perspective of 2032* nevű dokumentumból ismerhetjük meg. A stratégiai áttekintésből kiderül, hogy Lengyelországnak egy öt haderőnemből álló, 200 ezer fős állománnyal rendelkező és korszerű fegyverekkel felszerelt hadsereg felállítása a célja, amely az ország területének és nemzeti érdekeinek védelmét – akár külföldön is – képes ellátni.¹³⁸ Ezek, valamint a 2020-as stratégiában kitűzött célok 2022-ben módosultak. A leglényegesebb változások a hadsereg létszámában – 200 ezerről 300 ezer főre növelték az elérni kívánt állományszámot;¹³⁹ az eszközbeszerzések méreteit illetően: 2022 óta több mint 800 harckocsi és 600 önjáró löveg beszerzéséről állapodott meg a lengyel kormányzat;¹⁴⁰ valamint a GDP védelmi célú kiadásainak célarányait tekintve: 2,5% helyett először 3, aztán 5% – figyelhető meg.¹⁴¹

Lengyelország Ukrajna egyik legaktívabb támogatója a fegyverszállítások terén is. Az orosz invázió megindulása óta több száz harcjárművet adtak át délkeleti szomszédjuknak, kezdve a szovjet típusú harckocsiktól és páncélozott gyalogsági harcjárművektől

¹³³ Beleértve a külügyminisztereket is.

¹³⁴ Teljes elzárkózásról azonban nem beszélhetünk, mivel az elemzés írásának idejében is van lengyel nagykövetség Moszkvában. *Ambassador–Polska w Rosji*. [online], 2024. Forrás: Serwis Rzeczypospolitej Polskiej [2024. 04. 24.].

¹³⁵ Rzeczycki, Michał: *Poland Leads the Way in Europe by Reducing Its Dependence on Russian Gas*. [online], 2023. 06. 20. Forrás: Polish Economic Institute [2024. 04. 24.].

¹³⁶ AFP News Agency: *EU Reliance on Russian Gas*. [online], 2022. 04. 28. Forrás: X [2024. 04. 25.].

¹³⁷ Amaro, Silvia: *Germany, Poland and others are Pushing for New Sanctions on Russia's Nuclear Energy*. [online], 2023. 04. 19. Forrás: CNBC [2024. 04. 25.].

¹³⁸ Ministry of National Defence: *Polish Defence in the Perspective of 2032*. [online], 2016. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹³⁹ 250 ezer fő hivatásos, illetve 50 ezer fő Területvédelmi Erők kötelékében szolgáló katonát jelentene. The Chancellor of the Prime Minister: *We Have Taken Care of Poland's Budget – We Can Build a Strong Army*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹⁴⁰ Ministry of National Defence: *K2 Tanks, K9 Howitzers and FA-50 Aircrafts- the Polish Army Will Receive Powerful Weapons, and the Polish Defence Industry Will Receive a Strong Impulse for Development*. [online], 2022. 07. 27. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].

¹⁴¹ Krzysztozek, Aleksandra: *Poland to Spend 5% of GDP on Defence*. [online], 2022. 07. 18. Forrás: Euractiv [2024. 04. 25.].

egészen a modernebb német haditechnikáig.¹⁴² Ugyan a 2023. őszi ukrán gabonaexportot övező viták, úgy tűnt, megakaszthatják Lengyelország ez irányú támogatását,¹⁴³ ez végül mégsem befolyásolta a további fegyverszállítást.¹⁴⁴ Ukrajna segítése lengyel haditechnikával továbbra is meghatározó.

A magyar biztonságpercepció

A 2020-as magyar nemzeti biztonsági stratégia összesen 9 részből, valamint a záró rendelkezésekből tevődik össze. Rövid bevezetővel kezdődik, majd a nemzeti jövőkép felvázolásával folytatódik Magyarország alapvető értékeinek, adottságainak, biztonsági környezetének, alapvető érdekeinek, az országot fenyegető kiemelt biztonsági kockázatoknak, majd a biztonsággal összefüggő stratégiai céloknak, végül pedig az átfogó feladatoknak és eszközöknek a kifejtésével.

A magyar stratégia Oroszországot egyedül az alapvető érdekek résznél említi, ahol kitérnek a Nyugat és Moszkva között erősödő feszültségre, illetve a politikai párbeszéd fontosságára. Mindemellett hangsúlyozzák Magyarország érdekelttségét a két ország közötti kapcsolatok és a gazdasági együttműködés pragmatikus fejlesztésében.¹⁴⁵ Mindennek ellenére a stratégia utalást tesz az orosz külpolitikában rejlő kockázatokra is, minthogy a nagyhatalmi törekvések nemcsak Európa, de hazánk biztonságát is megkérdőjelezhetik.

A másik általunk vizsgált ország úgyszintén az alapvető érdekek között jelenik meg. A dokumentum kijelenti, hogy ugyan Magyarország érdekelt egy erős, demokratikus, gazdaságilag fejlődő Ukrajnában, az ukrán nemzettudat erősítésére tett törekvések nem járhatnak a magyar kisebbség jogainak csorbulásával.¹⁴⁶

Ugyan nem közvetlenül Ukrajnához sorolják, de kiemelt biztonsági kockázatként jelenik meg a határon túli magyarság helyzetének jelentős romlása, ami magában hordozza a tömeges elvándorlás veszélyét. Ismerve az ukrán törvényeket, ez Kárpátalján valós fenyegetésként jelent és jelenik meg.

Az energiabiztonság kérdéskörre az alapvető adottságok, Magyarország biztonsági környezete, alapvető érdekeink, kiemelt biztonsági kockázatok, valamint az átfogó feladatok és eszközök rész is kitér. Ezekből kiderül, hogy Magyarország 80%-ot meghaladó mértékben függ a külföldről érkező földgáztól, aminek fő okai a tengeri kijárat hiánya, valamint a történelmi okokból egy irányba kiépített energetikai infrastruktúra. Ehhez kapcsolódóan a stratégia felhívja a figyelmet az energiainport diverzifikálásának szükségességére. A kiemelt biztonsági kockázatok sorában kilencedik helyen fogalmazódik meg az energiainportban bekövetkezett fennakadásból származó ellátási válsághelyzet esetleges létrejötte mint veszélyforrás. A felmerülő kihívásokat a dokumentum szerint

¹⁴² *Poland has Delivered Tanks to Ukraine, Government Announces on War's First Anniversary.* [online], 2023. 02. 24. Forrás: Reuters [2024. 04. 25.].

¹⁴³ Radford, Antoinette – Easton, Adam: *Poland No Longer Supplying Weapons to Ukraine amid Grain Row.* [online], 2023. 09. 21. Forrás: BBC News. [2024. 04. 25.].

¹⁴⁴ *Fogiel o zbożu: Nie braliśmy pod uwagę, że cwaniacy będą zarabiać.* [online], 2023. 04. 18. Forrás: Rzeczpospolita [2024. 04. 26.].

¹⁴⁵ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

északi és déli irányú energia-infrastruktúra – különösen interkonnektorok – kiépítésével lehetne javítani. A stratégia emellett említi a Paks 2 megépítésének és üzembe helyezésének fontosságát mint az energiabiztonság egyik alapkövét.¹⁴⁷

A haderőfejlesztés terén a magyar stratégia megfogalmazza egy regionális szinten meghatározó, korszerű haderő felépítésének igényét, majd 2024-es célként megjelenik a GDP 2%-ának védelmi kiadásokra való fordítása is. A dokumentum külön kitér az aszimmetrikus és hibrid, valamint kiberhadviselés jelentette kockázatokra, illetve az ezekhez szükséges védelmi képességek kiépítésének szükségességére.¹⁴⁸

Hasonlóan Lengyelországhoz, a politikai dimenzió elemzésekor a magyar biztonságpercepcióról is tettem említést, így itt sem tartom szükségesnek minden részlet ismertetését. Oroszország esetén ugyan – hasonlóan a legtöbb nyugati országhoz – megromlott a kapcsolat, azonban messze nem olyan szinten, mint más EU-tagállamokban. A háború kitörése óta több esetben is találkoztak egymással magyar és orosz politikai vezetők.

Ukrajna vonatkozásában kettősség figyelhető meg az orosz invázió óta. A magyar kormány kommunikációjában ugyanis egyszerre jelenik meg a szuverén, független Ukrajna jelentőségének hangsúlyozása, valamint a fegyverszállítás intézményének erőteljes elítélése¹⁴⁹ és a határon túli magyar kisebbség jogregressziójának változatlan állapotával való elégedetlenség hangoztatása.

Az energiabiztonság terén vannak fejlemények a diverzifikáció felé vezető úton – például az Adria-kőolajvezeték használatáról és fejlesztéséről szóló horvát–magyar meg egyezés¹⁵⁰ –, azonban valódi áttörést nem sikerült elérni az alternatív kőolajbeszerzéseket illetően. Ezt kiválóan szemlélteti az a tény is, hogy Magyarország 2022 közepén felmentést kért és kapott az orosz kőolajra vonatkozó szankciók implementálása alól.¹⁵¹ A földgázbeszerzések diverzifikálása esetén – az Azerbajdzsánnal való együttműködésnek köszönhetően – szintén van előrehaladás,¹⁵² azonban az is egyértelműen látszik, hogy a magyar kormány nem kívánja teljesen felszámolni az orosz importot.¹⁵³ Ezt a – Moszkvával való kapcsolatok fenntartását célzó – szemléletmódot erősíti az a tény is, hogy a háború semmilyen hatással nem volt a Paks 2 beruházás orosz részvételére.¹⁵⁴

A magyar haderőfejlesztési program 2016-ban indult azzal a céllal, hogy modernizálja és felkészítse a honvédséget a 21. század kihívásaira. Mindemellett jelentős eleme a programnak a tartalékos képzés. Az orosz invázió hatása a programra abban nyilvánult

¹⁴⁷ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁸ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. Határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

¹⁴⁹ Ungváry Krisztián: *12 orosz módszer, amelyek Orbán Viktor szerint nem jelentenek fenyegetést Európára*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Telex [2024. 04. 23.].

¹⁵⁰ Magyarország Kormánya: *Megegyeztünk a horvátokkal az Adria kőolajvezeték kibővítéséről*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Magyarország Kormánya [2024. 04. 23.].

¹⁵¹ Abnett, Kate et al.: *EU Agrees Russia Oil Embargo, Gives Hungary Exemptions; Zelenskiy Vows More Sanctions*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Reuters [2024. 04. 23.].

¹⁵² Pataki István: *A történelem során először szállít Magyarországra gázt Azerbajdzsán*. [online], 2024. 04. 25. Forrás: Index [2024. 04. 26.].

¹⁵³ Pataki István: *Ömlik az orosz gáz Magyarországra a Török Áramlaton keresztül*. [online], 2024. 04. 20. Forrás: Index [2024. 04. 26.].

¹⁵⁴ Paks II. Zrt.: *Aláírták a kivitelezési szerződés módosítását*. [online], 2023. 08. 18. Forrás: Paks2 [2024. 04. 26.].

meg, hogy 2022-ben döntés született a beszerzések felgyorsításáról.¹⁵⁵ A hadsereglétszám, az eszközbeszerzések számának jelentős növeléséről vagy a védelemre fordított GDP-arányokról nem esett szó.

A fegyverszállítással kapcsolatban – mint ahogy arra már többször is utaltam – a magyar álláspont a harcok fellángolása óta változatlan: Magyarország nem küld fegyvert Ukrajnába, és a területén keresztül sem engedélyezi a közvetlen szállítást.

Összehasonlítás a biztonsági dimenzió alapján

Lengyelország és Magyarország biztonsági környezete, illetve a potenciális fenyegetések köre – földrajzi közelségükből adódóan – több hasonlóságot mutat. Mégis a nemzeti biztonsági stratégiákban olvasottak alapján, valamint az elmúlt bő két év intézkedéseit figyelembe véve az állapítható meg, hogy Varsó és Budapest eltérően érzékeli ezeket a kihívásokat, ennek következtében a kihívásokra adott válaszok is különböznek egymástól.

A négy évvel ezelőtt íródott¹⁵⁶ nemzeti biztonsági stratégiákban az általam vizsgált elemekből kettő esetén figyelhetők meg egyezések. Az Ukrajnáról szóló mondatok terjedelme és tartalmi jelentése közel azonos,¹⁵⁷ hazánk stratégiájában azonban megjelenik a kárpátaljai magyarság kisebbségi jogainak védelme, amellyel – a lengyelrel ellentétben – a magyar dokumentum árnyalja az északkeleti szomszédunkhoz fűződő viszonyt. A másik elem, amelyben szintén erős hasonlóságok fedezhetők fel, a haderőfejlesztés kérdése. A stratégia mindkét ország esetében részletesen kitér egy, a 21. század kihívásait megfelelően kezelni képes haderő létrehozására, ugyanakkor az ezt kiváltó okok eltérnek.

Ezzel el is jutunk a másik két vizsgált szegmenshez,¹⁵⁸ amelyek jelentős különbségekre világítanak rá a lengyel és magyar biztonságpercepció között. A lengyel dokumentum esetén egyértelműen kirajzolódik, hogy Oroszországot tekintik első számú biztonsági fenyegetésnek, a magyar dokumentum ezzel szemben még csak nem is nevesíti Oroszországot mint az ország biztonságát fenyegető aktort. Ez az alapvető különbség nagyban meghatározza a stratégiában taglalt, különböző szakpolitikákkal kapcsolatos álláspontokat, amelyek közül – témánk szempontjából – az egyik legrelevánsabb az energiapolitika. Mivel Lengyelország tart Moszkvától, számukra égetően fontos az energiafüggettség kérdésének kezelése. Ezzel szemben Magyarország esetén a stratégiában leírtakból az következik, hogy nem az orosz energiától való függés, hanem az energiafüggettség önmagában jelenti a kihívást.

Rátérve az utóbbi évek fejleményeire, Oroszország és Ukrajna vonatkozásában 2020-hoz képest a megközelítések irányát illetően nem fedezhető fel trendbeli változás se lengyel, se magyar oldalról. Lengyelország továbbra is első számú biztonsági fenyegetésként tekint a háborúban agresszor Oroszországra, míg a megtámadott Ukrajna segítségét a lehető legszelesebb körben igyekszik folytatni. A fenyegetettség 2022 óta tartó

¹⁵⁵ *Aréna – Gulyás Gergely*. [online], 2022. 05. 30. Forrás: InfoRádió [2024. 04. 26.].

¹⁵⁶ A 2020-as biztonsági stratégiáról mindkét ország esetében fontos kiemelni, hogy elavult, valamint – a nemzetközi biztonság területén 2022 óta beállt kritikus változások következtében – indokolt a felülvizsgálata.

¹⁵⁷ Mindkét ország érdekelt egy független, szuverén Ukrajnában.

¹⁵⁸ Az Oroszországhoz fűződő viszony, illetve az energiapolitika.

növekedése azonban gyakorlati változásokat idézett elő Lengyelország esetében, hiszen az orosz inváziót követően a haderőfejlesztés újabb lendület vett,¹⁵⁹ valamint az ukránok számára biztosított fegyverszállítások mértéke is kimagasló.

Magyarország mindeközben továbbra sem tartja Moszkvát saját magára nézve fenyegetésnek, Kijevet pedig – részben politikai okokból – csak korlátozottan hajlandó támogatni. Ebből következik, hogy – szemben a lengyelrel – a magyar haderőfejlesztésre csak minimális hatással volt Ukrajna orosz katonai inváziója,¹⁶⁰ illetve a fegyverszállításokkal összefüggésben is ellentétes álláspont fedezhető fel, hiszen a magyar kormány deklarálta nem hajlandó fegyvereket biztosítani Ukrajna számára.

Az energiapolitikára szintén hatással van Oroszország megítélése. Varsó megtette a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy sikeresen függetleníteni tudja magát az orosz energiától, és ugyan Budapest is eljárta a diverzifikáció előmozdításának érdekében, látszik, hogy Varsóval ellentétben nem cél az orosz energiainport teljes felszámolása.

Összegzés

A tanulmány arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen történelmi, politikai, társadalmi és biztonsági tényezők eredményezték azt, hogy Lengyelország és Magyarország ilyen eltérő Ukrajna-politikát folytat 2024-ben.

Megvizsgálva a négy kérdéskört kirajzolódik, hogy az egyes dimenziók más-más súllyal jelennek meg mind a lengyel, mind a magyar felfogás esetén. Az első részből kitűnik a földrajzi körülmények alapvető hatása, ami megteremtette az alapját annak, hogy a mindenkor Lengyelországnak sokkal jelentőségtejtsebb legyen a keleti politika, mint a mindenkor Magyarország számára. Ezt a történelem alá is támasztotta, 1989-re a lengyelek évszázados – többségében negatív – tapasztalattal rendelkeztek különösen az oroszok, de az ukránok vonatkozásában is. Ezzel szemben a magyarok kevesebb, de annál frissebb negatív élményt tudhattak magukénak a legnépesebb szláv nemzettel kapcsolatban, újdonsült északkeleti szomszédjukkal pedig – a múltbéli érintkezések alacsony mértékének köszönhetően – lényegében tiszta lappal indulhattak neki a rendszerváltást követő időszaknak.

Lengyelország esetén ennek a történelmi alapnak a folytatása az elmúlt bő 30 év külpolitikai eseménysorozata, amely kiegészülve az ULB-doktrínával egy új – szoros politikai kapcsolatok kiépítését és fenntartását célzó – megközelítést alkalmaz Ukrajna irányában. Oroszország vonatkozásában a kifogástalannak amúgy sem nevezhető kapcsolatok fokozatosan romlottak, amihez nagyban hozzájárult a putyini expansionista külpolitika. Magyarország esetén – függetlenül a múlt tapasztalataitól – a Moszkvával való viszonylagos pozitív kapcsolat jellemezte az elmúlt bő három évtizedet, és a trend 2014-ig Ukrajnáról is elmondható volt. A 2010-es évek második felében hatályba lépő, a kisebbségek jogait csorbító törvények azonban elmérgesítették a magyar–ukrán viszonyt, ezen

¹⁵⁹ Új eszközbeszerzések, létszám-, illetve GDP-kiadási célok.

¹⁶⁰ Mindössze a beszerzések felgyorsításáról született döntés.

pedig az Ukrajna ellen indított katonai invázió sem tudott javítani. Ráadásul Magyarország számára az orosz kapcsolatok a háború ellenére is fontosak maradtak.

A társadalomról szóló fejezet rávilágít arra, hogy egy ország politikai elitje által követett irányvonal nem feltétlenül egyezik meg az adott társadalom véleményével. Ezt kiválóan mintázza Oroszország és Ukrajna lengyelek körében való megítélése, amely egészen 2021-ig – pár kivételtől eltekintve – közel azonosan alakult. Ezt követően azonban a két dimenzió átfedésbe került. Magyarország esetén viszonylag jól tükröződnek a politikai trendek mind a két ország vonatkozásában, azonban – ellentétben Lengyelországgal, ahol pont a háború hozta meg az áttörést – 2022. február 24-ét követően mérsékelten, de eltávolodott egymástól a politikai irányvonal és a társadalmi vélemény.

Az utolsó fejezet vizsgálati tárgya a biztonság, egyedüli dimenzióként meghatározó eleme mind a lengyel, mind a magyar Ukrajna-politika megértésének. Varsó részéről ez megint csak a történelemből eredeztethető: okkal félhetnek a mindenkori Oroszország területszerző háborúitól. Nemzeti biztonsági stratégiájukban is olvasható, hogy számukra Moszkva jelenti a legkomolyabb biztonsági kihívást, ez pedig súlyponti elem Lengyelország haderőfejlesztésének és energiapolitikájának értelmezésében, de különösen fontos az Ukrajnához – esetünkben mint pufferezónához – való viszony megértésében is. Magyarország számára nem az orosz fenyegetés minősül a legfőbb kihívásnak – ha egyáltalán tekinthető annak –, hanem az energiabiztonság kérdésköre. Mint tengeri kijáráttal nem rendelkező és az orosz energiainporttól erősen függő ország, hazánkban létkérdésként jelennek meg a kőolaj- és földgázbeszerzések. Fontos kiemelni, hogy ugyan vannak törekvések a diverzifikációra, a magyar kormány nem célja teljesen felszámolni az orosz beszerzéseket. Másik jelentős biztonsági kihívásként a határon túli magyarság helyzetének romlását kell megemlíteni, ami szintén szükséges faktor a magyar Ukrajna-politika megismeréséhez.

Összegezve a leírtakat megválaszolható a kérdés, hogy mely tényezők eredményezték napjaink lengyel és magyar Ukrajna-politikáját. Lengyelország esetén a több száz éves történelem, illetve a biztonság kérdésköre azok, amelyek leginkább magyarózó erejük az Ukrajnához és az orosz–ukrán háborúhoz fűződő álláspontjuk értelmezésében. Magyarország számára ezzel szemben az elmúlt bő 30 év politikai történései és a biztonság határozzák meg északkeleti szomszédunkkal és az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos álláspontot.

Felhasznált irodalom

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001.txt>
1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt szerződés kihirdetéséről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv>
- A Magyar Köztársaság Kormánya: *Határozat – magyar–orosz alapszerződés ratifikálása*. [online], 1993. 01. 13. Forrás: Parlament [2024. 04. 19.].
- Abnett, Kate et al.: *EU Agrees Russia Oil Embargo, Gives Hungary Exemptions; Zelenskiy Vows More Sanctions*. [online], 2022. 05. 31. Forrás: Reuters [2024. 04. 23.].

- AFP News Agency: *EU Reliance on Russian Gas*. [online], 2022. 04. 28. Forrás: X [2024. 04. 25.]
- Amaro, Silvia: *Germany, Poland and others are Pushing for New Sanctions on Russia's Nuclear Energy*. [online], 2023. 04. 19. Forrás: CNBC [2024. 04. 25.]
- András Iván: *Az ukrán nacionalisták azt állítják, orosz titkosszolgálatoktól lopták a magyar útlevelek adatbázisát*. [online], 2018. 10. 11. Forrás: Index [2024. 04. 19.]
- Aréna – Gulyás Gergely*. [online], 2022. 05. 30. Forrás: InfoRádió [2024. 04. 26.]
- Attitude to Nationalities One Year after the Outbreak of War*. [online], 2023. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.]
- Az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos vélemények a hazai felnőtt népesség körében*. [online], 2023. Forrás: Idea Intézet [2024. 04. 22.]
- Bánlaky József (2001) [1928–1942]: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Grill Károly.
- Bernek Ágnes (2018): Hazánk keleti nyitás politikája és a 21. századi geopolitikai stratégiák összefüggései. *Külgügyi Szemle*, 17(2), 122–144. Online: <https://www.scribd.com/document/426780036/06-Bernek-Agnes-Hazank-Keleti-Nyitas-Politikaja-Es-a-21-Szazadi>
- Berzsenyi Dániel et al. (2017): *A magyar külpolitika 1989–2014*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem Nemzetközi Intézet. Online: <https://svkk.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/magyar-biztonsagpolitika-1989-2014-original.original.pdf>
- Budurowycz, Bohdan B. (1958): The Ukrainian Problem in International Politics, October 1938 to March 1939. *Canadian Slavonic Papers*, 3, 59–75. Online: <https://doi.org/10.1080/00085006.1958.11417838>
- Burant, Stephen R. (1993): International Relations in a Regional Context: Poland and Its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 395–418. Online: <https://doi.org/10.1080/09668139308412098>
- Csernicskó István (2018): Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 3(4), 27–46. Online: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1505/4/Csernicsko_I_Ukrajna_nemzetkozi_kotelezettsegvallalasai_a_kisebbsenek_2018.pdf
- Csuday Gábor: *Nem támogatja tovább Magyarországot Ukrajna EU-s integrációját*. [online], 2017. 11. 24. Forrás: Index [2024. 04. 19.]
- Dillon, Conor: *Poland Invokes Article 4*. [online], 2014. 05. 03. Forrás: Deutsche Welle [2024. 04. 18.]
- European Council: *Timeline – EU Sanctions against Russia*. [online], 2024. Forrás: Consilium Europa [2024. 04. 20.]
- Fedinec Csilla et al. (2020): *A magyarországi ruszinok és ukránok*. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár.
- Fedinec Csilla et al. (2021): *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat. Online: <https://real.mtak.hu/134693/1/FedinecUkrajna2021konyv.pdf>
- Fedinec Csilla – Csernicskó István (2017): A 2017-es ukrán oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *REGIO*, 25(3), 278–300. Online: <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v25i3.184>
- Fogiel o zbozu: Nie bralismsy pod uwage, ze cwaniacy beda zarabiac*. [online], 2023. 04. 18. Forrás: Rzeczpospolita [2024. 04. 26.]
- Halecki, Oscar (1943): Polish-Russian Relations: Past and Present. *The Review of Politics*, 5(3), 322–338. Online: <https://doi.org/10.1017/S0034670500002473>
- Janas, Antoni [é. n.]: *Giedroyc Doctrine and Polish „Ukrainian Turn”: From Conception to „Orange Revolution”*. (Jó szomszédok. [online], 2008. 02. 17. Forrás: Forsense [2024. 04. 22.]
- Jerzy Giedroyc – Biography*. [online]. Forrás: Culture [2024. 04. 17.]
- Joint Declaration by Presidents of Ukraine, Poland and Lithuania*. [online], 2023. 09. 11. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.]
- Kende Tamás (2000): Kelet-európai közhelyeink történetéhez. Oroszország. *Világtörténet*, Tavasz–Nyár, 42–58. Online: https://real-j.mtak.hu/2134/1/Vilagtortenet_2000.pdf
- Kormányzat: *A Külügyminisztérium jogellenesnek tekinti a Krim státusának megváltoztatását*. [online], 2014. 03. 19. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.]
- Kormányzat: *Elfogadhatatlan az ukrán nyelvtörvény, Porosenko szellemiségét idézi*. [online], 2019. 04. 26. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.]
- Kozłowski, Maciej (1988): Poles and Ukrainians: Troubled History. *The Polish Review*, 33(3), 271–293. Online: <https://www.jstor.org/stable/i25778364>

- Közép-Európa és Oroszország: A magyarok közepén állnak.* [online], 2019. Forrás: Nézópont [2024. 04. 22.].
- Krekó Péter (2018): Oroszország a magyar közvéleményben. *Társadalmi Riport*, 15(1), 382–396. Online: <https://doi.org/10.61501/TRIP.2018.20>
- Krzysztof, Aleksandra: *Poland to Spend 5% of GDP on Defence.* [online], 2022. 07. 18. Forrás: Euractive [2024. 04. 25.].
- Które narody Polacy lubią najbardziej, a które najmniej?* [online], 2024. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Kuczyński, Grzegorz: *Apparent Revolution – Presidential Elections in Ukraine.* [online], 2019. 07. 05. Forrás: The Warsaw Institute Review [2024. 04. 18.].
- Lagzi Gábor (2011): *A lengyel keleti politika. Lengyelország keleti szomszédság- és nemzetpolitikája, 1989–2009.* Budapest: Terra Recognita Alapítvány.
- Lista ofiar katastrofy smoleńskie.* [online]. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].
- Lux Benjámin: *Kárpátalja a hatalmi harcok középpontjában (1938–1939).* [online], 2022. 03. 27. Forrás: Ujkor [2024. 04. 10.].
- Magyarország Kormánya: *Magyarország nem hajlandó vállalni az ukrajnai fegyverszállítás semmilyen pénzügyi terhét.* [online], 2024. 01. 22. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 19.].
- Magyarország Kormánya: *Megegyeztünk a horvátokkal az Adria köőljáveték kibővítéséről.* [online], 2022. 05. 31. Forrás: Magyarország Kormánya [2024. 04. 23.].
- Magyarország Nagykövetsége Kijev: *Tiltakozás az új ukrán oktatási törvény ellen.* [online], 2017. Forrás: kijev.mfa.gov.hu [2024. 04. 19.].
- M1 – Híradó: *Rendkívüli interjú Orbán Viktor miniszterelnökkel.* [online], 2022. 02. 27. Forrás: M1 – Híradó [2024. 04. 19.].
- Minister to Protest Leader: Sign Deal or „You Will All Be Dead”.* [online], 2014. 02. 21. Forrás: NBC News [2024. 04. 17.].
- Ministry of National Defence: *K2 Tanks, K9 Howitzers and FA-50 Aircrafts- the Polish Army Will Receive Powerful Weapons, and the Polish Defence Industry Will Receive a Strong Impulse for Development.* [online], 2022. 07. 27. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Ministry of National Defence: *Polish Defence in the Perspective of 2032.* [online], 2016. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Miniszterelnökség: *Az Ukrajnához fűződő magyar érdeke változatlan.* [online], 2014. 03. 06. Forrás: kormány.hu [2024. 04. 20.].
- Morawiecki: ryzyko agresji militarnej ze strony Rosji jest realne.* [online], 2021. 11. 23. Forrás: Defence24 [2024. 04. 19.].
- Mirotvorec.* [online], 2020–2021. Forrás: Index [2024. 04. 19.].
- MTI: *Pozitív Magyarország megítélése a szomszédos országokban.* [online], 2018. 02. 28. Forrás: Híradó [2024. 04. 22.].
- National Security Strategy of the Republic of Poland. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (2020).* Online: <https://en.bbn.gov.pl/en/about-bbn/publications/publications/769,National-Security-Strategy-of-the-Republic-of-Poland.html>
- Német Tamás: *Mindjárt beiktatják Orbán Viktort.* [online], 2014. 05. 10. Forrás: Index [2024. 04. 19.].
- Nem ellenszenvese a magyarok számára a szomszédos országok.* [online], 2016. Forrás: mandiner.hu [2024. 04. 22.].
- North Atlantic Council Statement on the Situation in Ukraine.* [online], 2014. 03. 02. Forrás: NATO [2024. 04. 18.].
- Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: *15. rocznica historycznego wystąpienia Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Tbilisi.* [online], 2023. 08. 12. Forrás: Prezydent [2024. 04. 18.].
- Orbán Moszkvában «békemisszióknak» nevezte tárgyalásait Putyinnal.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: Euronews [2024. 04. 20.].
- Osborne, Samuel: *Putin Accuses Poland of Colluding with Hitler in the Second World War.* [online], 2019. 12. 25. Forrás: The Independent [2024. 04. 18.].
- Paks II. Zrt.: *Aláírták a kivitelezési szerződés módosítását.* [online], 2023. 08. 18. Forrás: Paks2 [2024. 04. 26.].
- Pastor, Peter (2019): Hungarian and Soviet Efforts to Possess Ruthenia, 1938–1945. *The Historian*, 81(3), 398–425. Online: <https://doi.org/10.1111/hisn.13198>

- Pataki István: *A történelem során először szállít Magyarországra gázt Azerbajdzsán*. [online], 2024. 04. 25. Forrás: Index [2024. 04. 26.].
- Pataki István: *Ömlik az orosz gáz Magyarországra a Török Áramlaton keresztül*. [online], 2024. 04. 20. Forrás: Index [2024. 04. 26.].
- Poland has Delivered Tanks to Ukraine, Government Announces on War's First Anniversary*. [online], 2023. 02. 24. Forrás: Reuters [2024. 04. 25.].
- Pond, Elizabeth – Kundnani, Hans: Germany's Real Role in the Ukraine Crisis. *Foreign Affairs*, 94(2), 173–177.
- Popovics Tibor Miklós (2012): *A Szent Korona országa és a ruszinok, mint II. Rákóczi Ferenc fejedelem leghűségesebb népe, „gens fidelissima”*. Jövő a Szent Korona jegyében – A Magyarok VIII. Világkongresszusa, 2012. augusztus 15–20, 193–210. Online: http://www.egipatrona.hu/mvsz/images/doc2/193_210_popovics_t.pdf
- Pospieszna, Paulina (2014): *Democracy Assistance from the Third Wave: Polish Engagement in Belarus and Ukraine*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctt7zw8d3>
- Prazmowska, Anita: *Putin's Letter to the Poles*. [online], 2009. 09. 01. Forrás: The Guardian [2024. 04. 18.].
- Putin Says Romania, Poland May Now Be in Russia's Cross-Hairs*. [online], 2016. 05. 27. Forrás: [2024. 04. 18.].
- Radford, Antoinette – Easton, Adam: *Poland No Longer Supplying Weapons to Ukraine amid Grain Row*. [online], 2023. 09. 21. Forrás: BBC News. [2024. 04. 25.].
- Rényi Pál Dániel: *Ugyanolyan rossz véleménnyel vannak a magyarok Ukrajnáról, mint Oroszországról*. [online], 2022. 05. 09. Forrás: 444 [2024. 04. 22.].
- Rzeczycki, Michał: *Poland Leads the Way in Europe by Reducing Its Dependence on Russian Gas*. [online], 2023. 06. 20. Forrás: Polish Economic Institute [2024. 04. 24.].
- Sejm potępią agresję i wspiera Ukrainę*. [online], 2014. 03. 05. Forrás: Polska-zbrojna [2024. 04. 18.].
- Sevcenko, Vitali: *„Little Green Men” or „Russian Invaders”?* [online], 2014. 03. 11. Forrás: BBC News [2024. 04. 17.].
- Sobczak, Krzysztof: *Polska zrywa umowę z Rosją o ochronie inwestycji*. [online], 2022. 03. 29. Forrás: Prawo [2024. 04. 18.].
- Stosunek do innych narodów*. [online], 2022. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Stosunek do innych narodów*. [online], 2021. Forrás: CBOS [2024. 04. 22.].
- Szvák Gyula – Szaniszló Orsolya (2013): *A magyar–orosz kapcsolatok története*. Budapest: Russica Pannonica. The Chancellery of the Prime Minister: *We Have Taken Care of Poland's Budget – We Can Build a Strong Army*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: gov.pl. [2024. 04. 25.].
- Tilles, Daniel: *Kaczyński: Smolensk Crash “Was Attack Decided at Highest Level of Kremlin”*. [online], 2022. 04. 04. Forrás: Notes From Poland [2024. 04. 18.].
- Toth, Katie: *The Hottest Forest in the World*. [online], 2023. 08. 13. Forrás: Foreign Policy [2024. 04. 19.].
- Ukraina-Polska. Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*. Warszawa, 1992. 05. 18.
- Ungváry Krisztián: *12 orosz módszer, amelyek Orbán Viktor szerint nem jelentenek fenyegetést Európára*. [online], 2022. 12. 21. Forrás: Telex [2024. 04. 23.].
- Zajác, Justyna (2016): *Poland's Security Policy*. London: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59500-3>
- Zięba, Ryszard (2020): *Poland's Foreign and Security Policy: Problems of Compatibility with the Changing International Order*. Cham: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-30697-7>
- Zsigmond Csaba (2015): *Büntetlenül maradt háborús és emberiség elleni bűnök. A szovjet Vörös Hadsereg 1944–45-ben a Magyar Királyság területén elkövetett bűntettei. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 3(2), 107–125. Online: https://epa.oszk.hu/02500/02511/00005/pdf/EPA02511_katonai_jogi_szemle_2015_02_107-125.pdf